

Ilon Gábor

A halomsíros kultúra rituális „edénydepója” Veszprém határából

2009. november 3. és december 16. között vezetéssel végezték el a Kulturális Örökségvédelmi Szakszolgálat munkatársai Veszprém-Kádárta, Geleméri-dűlő lelőhelyen (1. kép) a 8. és 72. sz. főutak ún. Litéri csomópontjának területén a régészeti szakfelügyeletet, ami kb. 1,4 ha lehumuszosítását jelentette. A korábbi régészeti topográfiai munkálatok a csomóponton és szűkebb környékén az alábbi korokra és jelenségekre hívták fel a figyelmet: középső és késő bronzkori települések és halomsírok, népvándorlás kori, Árpád-kori és középkori település.¹ A gépi humuszosítás megfigyelése során kiderült, hogy a késő rézkor (badeni kultúra), a középső bronzkor (dunántúli mészbetétes kerámia kultúrája) és a késő népvándorlás-kora Árpád-kor emlékeire számíthatunk a tavasszal induló megelőző feltárás során. A kutatást 2010. május 3. és június 18. között Szvath Márton² vezette. A megfigyelés megállapításait kiegészítendő új korszakként egy kora vagy középső avar kori temető bolygatatlan 26 sírja került napvilágra, s rögzítettük a Furchenstich-, a bolerázi és a halomsíros kultúra telepjelenségeit is a területen.

A 8. sz. főúttól D-re, az ún. „A” (várpalotai) lehajtóág (2. kép) bővítési területén került elő az 50. sz. objektum (SNR 282–283), egy gödör, amelynek leletanyagát e rövid tanulmányban közlöm.

A gödör (2–4. kép) a hajdani, ma már alig élő, a közeli Ferenc-forrásból táplálkozó erecske Ny-i teraszán található. Kerekded, 134 cm átmérőjű, hosszabb tengelye É–D-i irányú. Foltja a gépi humuszosítást követően jelentkezett. A 339. és 348. SNR számú gödrök vágták, amelyek kora – leletanyag hiányában – ismeretlen. A vizsgált gödör a humuszosítás felszínétől 53–58 cm-t mélyedt a sárga, löszös altalajba. Profilján látszott, hogy egy ún. méhkas alakú gödör erodált és a különböző, évszázados földmunkák után megmaradt alsó része (3. kép). Betöltése sötétbarna löszös, azaz az altalajnak a hajdani humusszal történő keveredéséből keletkezett. A betöltés

Gábor Ilon

The ritual “vessel hoard” of the Tumulus culture in the vicinity of Veszprém

The archaeological surveillance in the territory of the so-called Litér junction of roads no. 8 and 72 at the Veszprém-Kádárta, Geleméri-dűlő site (Fig. 1) was carried out by the Field Service for Cultural Heritage between November 3 and December 16, 2009, during which the humus was removed in an area of ca. 1.4 ha. Previous archaeological topographical works shed light on the following periods and features at the intersection and in its immediate environs: Middle and Late Bronze Age settlements and burial mounds, settlements from the Migration Period, the Árpadian Age and the Middle Ages.¹ The observations during the humus removal clarified that remains of the Late Copper Age (Baden culture), the Middle Bronze Age (Transdanubian Encrusted Pottery Culture) and the Late Migration – Early Árpadian Age should be expected during the preventive excavation next spring. Márton Szvath² conducted the investigation between May 3 and June 18, 2010. Complementing the implications of the surveillance, 26 intact graves of an Early or Middle Avar Period cemetery were recovered, and we recorded the presence of settlement features of the Furchenstich, Boleráz and Tumulus cultures in the area.

Feature no. 50 (SNR 282–283), a pit, came to light S of main road no. 8, in the extended area of the ‘A’ (Várpalota) exit (Fig. 2) and its findings are being published in this short paper.

The pit (Fig. 2–4) is located in the western plateau of a small stream fed by the nearby, ancient, presently barely active, Ferenc stream. Its shape is roundish with a diameter of 134 cm, and the longer axis is oriented N–S. It was noticed after the topsoil stripping by machinery. The pit was cut by other pits (SNR 339 and 348), dates of which are unknown as they were lacking

1 Magyarország régészeti topográfiája 2. A veszprémi járás. Éri I. (Szerk.) Budapest, 1969. 25/15–19. lelőhelyek

2 Szívességét, hogy e leletanyagot közlésre átengedte, itt is megköszönöm. Tevékenységünket a NIF Zrt. részéről Gyulavári Endre projektvezető támogatta. A gépi munkát a Colas Út Zrt., a kézi feltárást a HUSA 31 Kft. dolgozói végezték. A gyors restaurálásért a MNM – NÖK szombathelyi régiós bázisán tevékenykedő Archeolore Kft. munkatársainak: Udvardi Balázsnak, Bozsányi Aliznak, Bozzayné Németh Juditnak és Németh Norbertnek tartozom köszönettel. A feltárási rajzok eredetijeit Molnár Szabolcs technikus, itt megjelent változatát és az összesítő rajzot Kovács Zoltán geodéta, a remek tárgyrajkokat Radics András régésztechnikus készítette, amiért hálával tartozom nekik. Az állatcsontok meghatározásáért Tugya Beátának (MNM – NÖK, Budapest) mondok köszönetet.

1 Magyarország régészeti topográfiája 2. A veszprémi járás. Éri I. (ed.) Budapest, 1969. Sites no. 25/15–19

2 Here I would like to thank him for permitting me to publish the assemblage. Our activities were supported by Endre Gyulavári, the project manager (NID PLC.). The machinery works were carried out by the Colas Út Ltd. and the manual earthworks were performed by the HUSA 31 Ltd. For the quick restoration works, I thank the employees of the Archeolore Ltd., namely to Balázs Udvardi, Aliz Bozsányi, Mrs. Bozzay Judit Németh and Norbert Németh. I am also grateful to Szabolcs Molnár (technician) for making the original excavation drawings, to Zoltán Kovács (field surveyor) for creating the published versions and the layout map, and to András Radics (archaeological technician) for drawing the excellent figures of the objects. I also am obliged to Beáta Tugya (MNM – NÖK) for the faunal analysis.

nem tartalmazott égett, vagy faszenes, szenült réteget, de makro-növényi maradványokat sem. A nagyszámú edény, ill. töredék – összesen 144 db leltározott tétel – mellett juh, szarvasmarha, házisertés és mezei nyúl csontjait emeltük ki a gödörből (lásd az Appendixet), valamint 2 db ütő- vagy simítókövet.

Az összesen kb. 60–70 db rekonstruálható edény esetében feltűnő, hogy a korsók/bögrék többsége szinte egészben, vagy csak kis hiányokkal, sérülésekkel került a gödörbe.

A jellegzetes leletanyag leírása³

Tárolóedények

1. *Tárolóedény*, dolomit- és kerámiaőrleménnyel, valamint durva kavicsal soványított. Vörös és szürke foltos. Peremén négy vízszintesen álló csücsök, vörösbarna és a fenéke környékén fekete foltos, felülete fröcskölt, ujjal behúzott sávokkal. M: 545 mm, Fá: 155 mm, Szá: 470 mm, Fv: 10–14 mm. Nyilv. sz. 49.9780.283.1. (5. kép 1.)

2. *Tárolóedény*, dolomit- és kerámiaőrleménnyel, valamint durva kavicsal soványított. Vörös és szürke foltos. Teste hordós, függőlegesen álló nyakkal, pereme enyhén duzzadt. Felületén növényi anyaggal seprűzött agyagbevonat található. Fv: 7–10 mm. Nyilv. sz. 49.9780.283.2.

3. *Tárolóedény perem- és nyaktöredéke* durva dolomitos soványítással. Nyaka függőlegesen álló, vízszintesen elvágott peremén ujjbenyomkodásos bordadisz fut körbe. Vörös és szürke foltos. Szá: 380 mm, Fv: 9–10 mm. Nyilv. sz. 49.9780.283.3. (5. kép 2.)

4. *Tárolóedény perem- és oldaltöredéke*. Teste erősen hasasodó, nyaka rövid, pereme erősen kihajló, egy helyen háromszögletesen nyelvszerűen kiszélesedő. Felületén növényi anyaggal seprűzött agyagbevonat található. Dolomit- és kerámiaőrleménnyel, valamint durva kavicsal soványított. Vörös és szürke foltos. Szá: 250 mm, Fv: 8–10 mm. Nyilv. sz. 49.9780.283.4. (5. kép 7.)

5. *Tárolóedény perem- és oldaltöredéke*. Gömbös testű, ívelődő nyakkal, kihajló és lekerekített peremmel. Vállát besimított vonal hangsúlyozza. Dolomit- és kerámiaőrleménnyel, csillámos homokkal soványított. Kavicsolt felülete fekete. Szá: 180 mm, Fv: 6–8 mm. Nyilv. sz. 49.9780.283.5. (5. kép 4.)

6. *Tárolóedény perem- és oldaltöredéke*. Vállán körbefutó, ujjbenyomkodásos bordadisz. Nyaka függőlegesen álló, pereme háromszögletesen kiszélesedő, vízszintesen elvágott. Hasán növényi anyaggal seprűzött agyagbevonat található. Nyaka elsimított. Dolomit- és kerámiaőrleménnyel soványított, foltosan szürke és barna. Fv: 11–12 mm. Nyilv. sz. 49.9780.283.6. (5. kép 3.)

7. *Tárolóedény perem- és nyaktöredéke*. Pereme duzzadt, vízszintesen elvágott, lekerekített élű, nyaka enyhén ívelődő. Csillámos homokkal, dolomit- és kerámi-

findings. The studied feature went through the yellow, loessy subsoil to a depth of 53–58 cm measured from the top of subsoil. The profile verified the eroded bottom of a beehive-shaped pit preserved after various earthworks in the past centuries (Fig. 3). As a result of mixing ancient humus with subsoil, its fill was dark brown and loessy, which did not contain either a burned, charcoaly or ashy layer or macrobotanical remains. In addition to a great amount of vessels and potsherds, a total of 144 inventoried lots, sheep, cattle, pig and hare bones (see the Appendix), as well as two pieces of pounding or polishing stones were found in the pit.

It was striking that in the ceramic assemblage consisting of ca. 60–70 reconstructable vessels most of the jugs/mugs were buried into the pit as nearly whole objects or display only minor damages.

Description of the characteristic artifacts³

Storage vessels

1. *Storage vessel* tempered with ground dolomite, grog and coarse pebbles. It is red and grey in patches. There are four horizontal, raised knobs on the rim, black patches around the base and its surface is splattered with finger-grooves. H: 545 mm, Bd: 155 mm, Rd: 470 mm, Wt: 10–14 mm. Inv. no.: 49.9780.283.1. (Fig 5. 1)

2. *Storage vessel* tempered with ground dolomite, grog and coarse pebbles. It is red and grey in patches. The body is barrel-shaped with a straight neck, the rim is slightly swollen. Brushed clay slip made with plant material is seen on the surface. Wt: 7–10 mm. Inv. no.: 49.9780.283.2.

3. *Rim and neck fragments of a storage vessel* tempered with coarsely ground dolomite. Its neck is straight, a finger impressed applied rib runs along the flat-topped rim. Rd: 380 mm, Wt: 9–10 mm. Inv. no.: 49.9780.283.3. (Fig. 5. 2)

4. *Rim and body fragment of a storage vessel*. The body is strongly spherical, the neck is short, the rim is markedly everted broadening in triangular, tongue-like shape at one spot. Brushed clay slip made with plant material is visible on the surface. It is tempered with ground dolomite, grog and coarse pebbles. Red and grey in patches. Rd: 250 mm, Wt: 8–10 mm. Inv. no.: 49.9780.283.4. (Fig 5. 7)

5. *Rim and body fragment of a storage vessel*. The body is globular, the neck is curved, and the rim is everted and rounded. The shoulder is emphasized by a smoothed band. It is tempered with ground dolomite, grog and micaceous sand. Its surface, polished with pebble, is black. Rd: 180 mm, Wt: 6–8 mm. Inv. no.: 49.9780.283.5. (Fig. 5. 4)

3 M=magasság, Fá=fenékátmérő, Szá=szájátmérő, Fv=falvastagság

3 H=height, Bd=base diameter, Rd=rim diameter, Wt=wall thickness

aőrleménnyel soványított, fényesre kavicsolt felülete szürkésbarna. Fv: 5–7 mm. Nyilv. sz. 49.9780.283.7. (5. kép 6.)

8. *Tárolóedény perem- és nyaktöredéke.* Nyaka függőlegesen áll, pereme duzzadt, vízszintesen elvágott, lekerekített élű. Dolomitőrleménnyel soványított. Felületén növényi anyaggal seprűzött agyagbevonat található. Belseje enyhén kavicsolt, sötétszürke. Fv: 8–10 mm. Nyilv. sz. 49.9780.283.8. (5. kép 5.)

9. *Tárolóedény peremtöredéke.* Vízszintesen elvágott, ujjbenyomkodásos bordadísszel. Dolomit- és kerámiaőrleménnyel soványított. Sötétszürke. Fv: 8 mm. Nyilv. sz. 49.9780.283.12. (6. kép 1.)

10. *Tárolóedény nyak-válltöredéke.* Vállán vízszintesen körbefutó ujjbenyomkodásos bordadísszel, melyet vízszintesen álló fogóbütyök szakít meg. Dolomit- és kerámiaőrleménnyel, valamint durvakaviccsal soványított. Foltosan vörösesbarna és szürke. Fv: 8–10 mm. Nyilv. sz. 49.9780.283.16. (6. kép 3.)

11. *Tárolóedény oldaltöredéke* vízszintesen körbefutó, ujjbenyomkodásos bordadísszel. Dolomit- és kerámiaőrleménnyel, valamint durvakaviccsal soványított. Vörösesbarna. Fv: 9–10 mm. Nyilv. sz. 49.9780.283.19. (6. kép 2.)

12. *Tárolóedény nyak-válltöredéke.* Besimított válla alatt kisméretű bütyök, finom dolomit- és kerámiaőrleménnyel, ill. finomkaviccsal soványított. Kavicsolt felületű, fekete. Fv: 7–8 mm. Nyilv. sz. 49.9780.283.25. (6. kép 4.)

13. *Tárolóedény nyak-válltöredéke.* Besimított válla alatt kisméretű, vízszintesen álló bütyökdísz. Dolomit- és kerámiaőrleménnyel, valamint finomkaviccsal soványított. Foltosan sötétszürke. Fv: 5 mm. Nyilv. sz. 49.9780.283.58. (6. kép 5.)

14. *Tárolóedény oldaltöredéke.* Teste nyomott, gömbös. Dolomit- és kerámiaőrleménnyel soványított. Kavicsolt felülete foltosan barna és szürke. Fv: 7–8 mm. Nyilv. sz. 49.9780.283.26. (6. kép 6.)

Amfóra

15. *Amfóra oldaltöredéke.* A válla besimítással hangsúlyozott, amely alól szalagfűl indul és a has középvonala csatlakozik. Dolomit- és kerámiaőrleménnyel, valamint finomkaviccsal soványított. Foltosan sötétszürke. Fv: 5–6 mm. Nyilv. sz. 49.9780.283.57. (6. kép 7.)

Fazekak

16. *Fazék.* Pereme enyhén kihajló. Innen indul a vállhoz csatlakozó szalagfűl. Felületén növényi anyaggal seprűzött agyagbevonat található. Dolomitőrleménnyel és durvakaviccsal soványított. Foltosan vörösesbarna és szürke. Fv: 7–9 mm. Nyilv. sz. 49.9780.283.9. (7. kép 1.)

17. *Fazék.* Nyaka enyhén ívelődő, pereme enyhén kihajló, vízszintesen elvágott, lekerekített élű. A peremből szalagfűl indult. Kerámia- és dolomitőrleménnyel soványított, vörösesbarna. Szá: 135 mm, Fv: 6 mm. Nyilv. sz. 49.9780.283.11. (7. kép 2.)

6. *Rim and body fragment of a storage vessel.* A finger impressed applied rib runs along the shoulder. Its neck is straight, the rim, broadening in some triangular shape, is flat-topped. Burnished clay slip made with plant material is visible on its belly. The neck is smoothed. It is tempered with ground dolomite and grog. Grey and brown in patches. Wt: 11–12 mm. Inv. no.: 49.9780.283.6. (Fig. 5. 3)

7. *Rim and neck fragment of a storage vessel.* The rim is swollen, flat-topped, rounded, the neck is slightly curved. It is tempered with micaceous sand, ground dolomite and grog, the surface, polished with pebble, is grayish brown. Wt: 5–7 mm. Inv. no.: 49.9780.283.7. (Fig. 5. 6)

8. *Rim and neck fragment of a storage vessel.* Its neck is vertical, the rim is swollen, flat-topped and rounded. It is tempered with ground dolomite. Brushed clay slip made with plant material is visible on the surface. The dark grey interior is slightly polished with pebble. Wt: 8–10 mm. Inv. no.: 49.9780.283.8. (Fig. 5. 5)

9. *Rim fragment of a storage vessel.* It is flat-topped decorated with finger impressed applied rib. It is tempered with ground dolomite and grog. Dark grey. Wt: 8 mm. Inv. no.: 49.9780.283.12. (Fig. 6. 1)

10. *Neck and shoulder fragment of a storage vessel.* There is a horizontally running, finger impressed applied rib interrupted by a horizontal lug on its shoulder. It is tempered with ground dolomite, grog and coarse pebbles. Reddish brown and grey in patches. Wt: 8–10 mm. Inv. no.: 49.9780.283.16. (Fig. 6. 3)

11. *Body fragment of a storage vessel* with a horizontally placed, finger impressed applied rib. It is tempered with ground dolomite, grog and coarse pebbles. Reddish brown. Wt: 9–10 mm. Inv. no.: 49.9780.283.19. (Fig. 6. 2)

12. *Neck and shoulder fragment of a storage vessel.* There is a small lug below the smoothed shoulder. It is tempered with finely ground dolomite, grog and fine pebbles. Its black surface is polished with pebble. Wt: 7–8 mm. Inv. no.: 49.9780.283.25. (Fig. 6. 4)

13. *Neck and shoulder fragment of a storage vessel.* There is a small, horizontally placed lug below the burnished shoulder. It is tempered with ground dolomite, grog and fine pebbles. Dark grey in patches. Wt: 5 mm. Inv. no.: 49.9780.283.58. (Fig. 6. 5)

14. *Body fragment of a storage vessel.* The body is pressed globular. It is tempered with ground dolomite and grog, the surface, polished with pebble, is brown and grey in patches. Wt: 7–8 mm. Inv. no.: 49.9780.283.26. (Fig. 6. 6)

Amphorae

15. *Body fragment of an amphora.* Its shoulder is emphasized by smoothing, a strap handle is attached underneath and connected to the mid-line of the body. It is tempered with ground dolomite, grog and fine pebbles. Dark grey in patches. Wt: 5–6 mm. Inv. no.: 49.9780.283.57. (Fig. 6. 7)

18. *Fazék peremtöredéke*. Vízszintesen elvágott. Dolomitőrleménnyel soványított, szürke. Fv: 9 mm. Nyilv. sz. 49.9780.283.14.

19. *Fazék perem- és nyaktöredéke*. Pereme enyhén kihajló, vízszintesen elvágott, melyből szalagfűl indul és a vállba csatlakozik. Dolomit- és kerámiaőrleménnyel, valamint durvakaviccsal soványított. Foltosan vöröses-barna. Fv: 5 mm. Nyilv. sz. 49.9780.283.23. (7. kép 3.)

20. *Fazék fültöredéke*, amelyen három háromszög átmetszetű borda van. Dolomit- és kerámiaőrleménnyel, valamint durvakaviccsal soványított. Szürke. Fűl szélessége: 36 mm. Nyilv. sz. 49.9780.283.24. (7. kép 4.)

21. *Fazék*. Teste hordós. Vállán finom besimításhoz kiinduló, keskeny, kisméretű szalagfűl csatlakozik a perem alá. Nyaka függőlegesen álló. Pereme vízszintesen elvágott. Finomra őrlött dolomit- és kerámiaőrleménnyel, valamint finomkaviccsal soványított. Foltosan vörös és szürke. M: 148 mm, Fv: 62 mm, Szá: 78 mm, Fv: 6 mm. Nyilv. sz. 49.9780.283.49. (7. kép 8.)

22. *Fazék*, felső kétharmada. Nyaka tölcéses, pereme vízszintesen elvágott, lekerekített éllel. Finomra őrlött dolomit- és kerámiaőrleménnyel, valamint finomkaviccsal soványított. Foltosan barna és szürke. Szá: 110 mm, Fv: 5 mm. Nyilv. sz. 49.9780.283.50. (7. kép 6.)

23. *Fazék perem- és oldaltöredéke*. S-profilú, vállá hangsúlyozott, felületén növényi anyaggal seprűzött agyagbevonat található. Nyaka simított. Pereme vízszintesen elvágott, lekerekített élű. Dolomit- és kerámiaőrleménnyel, valamint finomkaviccsal soványított. Barnászvörös. Szá: 150 mm, Fv: 5–6 mm. Nyilv. sz. 49.9780.283.51. (7. kép 5.)

24. *Fazék perem- és oldaltöredéke*. Hengeres nyakú, pereme vízszintesen elvágott. Kevés dolomit- és sok kerámiaőrleménnyel, valamint finomkaviccsal soványított. Foltosan sötétszürke. Fényezett. Szá: kb. 160 mm, Fv: 6–8 mm. Nyilv. sz. 49.9780.283.52. (7. kép 7.)

További 3 fazéktöredék, ezekkel együtt tehát összesen 12 fazekat emeltünk ki a gödörből.

Tálak

25. *Tál, csőtalpas*. A csőtalpon körbefutó bekarcolás alatt bekarcolt sraffozott háromszögek. Feneke íves. Kerámiaőrleménnyel és finomkaviccsal soványított. Fényezett, fekete. Fv: 5–6 mm. Nyilv. sz. 49.9780.283.80. (8. kép 1.)

26. *Tál*. Alja enyhén ívelt, vízszintesen elvágott pereme nyelvyszerűen kihúzott. Dolomit- és kerámiaőrleménnyel soványított. Foltosan sötétszürke. Szá: 122 mm, Fv: 4–6 mm. Nyilv. sz. 49.9780.283.59. (8. kép 3.)

27. *Tál peremtöredéke* nyelvyszerű nyúlvánnyal. Kerámiaőrleménnyel és finomkaviccsal soványított. Felülete enyhén fényezett. Foltosan szürke. Szá: kb. 260 mm, Fv: 5 mm. Nyilv. sz. 49.9780.283.76. (8. kép 4.)

28. *Tál*. Oldala enyhén íves, lekerekített pereméből nyelvyszerű nyúlvány indul ki. Oldalán szalagfűlindítás található. Dolomit- és kerámiaőrleménnyel soványított.

Pots

16. *Pot*. A strap handle is attached to the slightly everted rim and connected to the shoulder. Brushed clay slip made with plant material is seen on the surface. It is tempered with ground dolomite and coarse pebbles. Reddish brown and grey in patches. Wt: 7–9 mm. Inv. no.: 49.9780.283.9. (Fig. 7. 1)

17. *Pot*. Its neck is a little curved, the rim is slightly everted, flat-topped and rounded. A strap handle is attached to the rim. It is tempered with ground dolomite and grog. Reddish brown in patches. Rd: 135 mm, Wt: 6 mm. Inv. no.: 49.9780.283.11. (Fig. 7. 2)

18. *Rim fragment of a pot*. Flat-topped. It is tempered with ground dolomite. Grey. Wt: 9 mm. Inv. no.: 49.9780.283.14.

19. *Rim and neck fragment of a pot*. Its rim is slightly everted, flat-topped. A strap handle is attached to the rim and connected to the shoulder. It is tempered with ground dolomite, grog and coarse pebbles. Reddish brown in patches. Wt: 5 mm. Inv. no.: 49.9780.283.23. (Fig. 7. 3)

20. *Handle fragment of a pot* with three applied ribs of triangular profile. It is tempered with ground dolomite, grog and coarse pebbles. Grey. Width of the handle: 36 mm. Inv. no.: 49.9780.283.24. (Fig. 7. 4)

21. *Pot*. Its body is barrel-shaped. A narrow, small strap handle is attached to the finely smoothed shoulder and connected below the rim. The neck is vertical, the rim is flat-topped. It is tempered with finely ground dolomite, grog and fine pebbles. Red and grey in patches. H: 148 mm, Bd: 62 mm, Rd: 78 mm, Wt: 6 mm. Inv. no.: 49.9780.283.49. (Fig. 7. 8)

22. The upper two third of a *pot*. Its neck is funnel-shaped, the rim is flat-topped, rounded. It is tempered with finely ground dolomite, grog and fine pebbles. Brown and grey in patches. Rd: 110 mm, Wt: 5 mm. Inv. no.: 49.9780.283.50. (Fig. 7. 6)

23. *Rim and body fragment of a pot*. It has an S profile with marked shoulder. Brushed clay slip made with plant material is visible on the surface. The neck is polished and the rim is flat-topped with rounded edge. It is tempered with ground dolomite, grog and fine pebbles. Brownish red in patches. Rd: 150 mm, Wt: 5–6 mm. Inv. no.: 49.9780.283.51. (Fig. 7. 5)

24. *Rim and body fragment of a pot*. Its neck is cylindrical and the rim is flat-topped. It is tempered with little ground dolomite and a great amount of grog, as well as fine pebbles. Dark grey in patches. Polished. Rd: ca. 160 mm, Wt: 6–8 mm. Inv. no.: 49.9780.283.52. (Fig. 7. 7)

Including an additional three fragments, a total of 12 pots were recovered from the pit.

Bowls

25. *Pedestalled bowl*. Below a horizontal incision there are incised feathered triangles on the pedestal. Its base is curved. It is tempered with grog and fine pebbles.

Foltosan világosbarna-vöröses. Szá: 240 mm, Fá: 95 mm, Fv: 6–8 mm. Nyilv. sz. 49.9780.283.60. (8. kép 5.)

29. *Tál perem- és oldaltöredéke.* Vízszintesen elvágott pereme nyelvszerűen kihúzott, amely alatt függőlegesen álló becsipkedett lécdísz van. Dolomit- és kerámiaőrleménnyel soványított. Foltosan sötétszürke. Fényezett. Szá: kb. 240 mm, Fv: 5–7 mm. Nyilv. sz. 49.9780.283.61. (8. kép 2.)

30. *Tál perem- és oldaltöredéke.* Duzzadt, lekerekített pereméből szalagfűl indul, amely a hashoz csatlakozik. Dolomit- és kerámiaőrleménnyel soványított. Foltosan szürkésbarna. Szá: kb. 320 mm, Fv: 5–7 mm. Nyilv. sz. 49.9780.283.62. (8. kép 6.)

31. *Tál perem- és oldaltöredéke.* Duzzadt, vízszintesen elvágott pereméből indult a hashoz csatlakozó fűl. Dolomit- és kerámiaőrleménnyel soványított. Foltosan barnásszürke. Szá: kb. 300 mm, Fv: 5–7 mm. Nyilv. sz. 49.9780.283.63. (8. kép 7.)

32. *Tál peremtöredéke.* Vízszintesen elvágott, dolomitőrleménnyel és finomkaviccsal soványított. Szürke. Szá: kb. 200 mm, Fv: 5–7 mm. Nyilv. sz. 49.9780.283.15. (9. kép 1.)

33. *Tál peremtöredéke.* Enyhéz duzzadt, vízszintesen elvágott. Dolomit- és kerámiaőrleménnyel, valamint finomkaviccsal soványított. Foltosan szürke és barna. Fényezett. Szá: kb. 345 mm, Fv: 6 mm. Nyilv. sz. 49.9780.283.64. (9. kép 2.)

34. *Tál peremtöredéke.* Háromszögűen duzzadt, ferdén elvágott. Dolomit- és kerámiaőrleménnyel, valamint finomkaviccsal soványított. Foltosan szürkésbarna. Fényezett. Szá: kb. 300 mm, Fv: 6 mm. Nyilv. sz. 49.9780.283.65. (9. kép 3.)

35. *Tál peremtöredéke.* Vízszintesen elvágott, lekerékített. Kevés finomra őrölt dolomittal és kerámiaőrleménnyel, valamint finomkaviccsal soványított. Foltosan szürke és barna. Fényezett. Szá: kb. 185 mm, Fv: 5 mm. Nyilv. sz. 49.9780.283.66. (9. kép 4.)

36. *Tál peremtöredéke.* Vízszintesen elvágott, lekerékített. Kevés finomra őrölt dolomittal és kerámiaőrleménnyel, valamint finomkaviccsal soványított. Foltosan szürke és barna. Fényezett. Szá: kb. 350 mm, Fv: 6 mm. Nyilv. sz. 49.9780.283.67. (9. kép 5.)

37. *Tál peremtöredéke.* Enyhéz duzzadt, vízszintesen elvágott és lekerékített. Kevés finomra őrölt dolomittal és kerámiaőrleménnyel, valamint finomkaviccsal soványított. Foltosan szürke és barna. Fényezett. Szá: kb. 350 mm, Fv: 6 mm. Nyilv. sz. 49.9780.283.68. (9. kép 6.)

38. *Tál peremtöredéke.* Gömbszelet alakú, éle lekerékített. Kerámiaőrleménnyel, valamint finomkaviccsal soványított. Foltosan szürke. Szá: kb. 120 mm, Fv: 5 mm. Nyilv. sz. 49.9780.283.72. (10. kép 1.)

39. *Tál peremtöredéke.* Kerámiaőrleménnyel, valamint finomkaviccsal soványított. Foltosan barna. Fényezett. Szá: kb. 130 mm, Fv: 4 mm. Nyilv. sz. 49.9780.283.73. (10. kép 2.)

40. *Tálka perem- és oldaltöredéke.* Vállán pontszerű beszürkálás alatt bekarcolt, sraffozott háromszög sormin-

Polished, black. Wt: 5–6 mm. Inv. no.: 49.9780.283.80. (Fig. 8. 1)

26. *Bowl.* Its base is slightly curved and the rim is flat-topped with a tongue-shaped extension. It is tempered with ground dolomite and grog. Dark grey in patches. Rd: 122 mm, Wt: 4–6 mm. Inv. no.: 49.9780.283.59. (Fig. 8. 3)

27. *Rim fragment of a bowl* with tongue-shaped extension. It is tempered with grog and fine pebbles. The surface is slightly polished and grey in patches. Rd: ca. 260 mm, Wt: 5 mm. Inv. no.: 49.9780.283.76. (Fig. 8. 4)

28. *Bowl.* Its body is slightly flaring and a tongue-shaped extension is attached to the rounded rim. A broken strap handle is seen on the body. It is tempered with ground dolomite and grog. Light brown and reddish in patches. Rd: 240 mm, Bd: 95 mm, Wt: 6–8 mm. Inv. no.: 49.9780.283.60. (Fig. 8. 5)

29. *Rim and body fragment of a bowl.* Below the flat-topped rim with a tongue-shaped extension a vertically placed, hashmarked applied rib is found. It is tempered with ground dolomite and grog. Grey in patches. Polished. Rd: ca. 240 mm, Wt: 5–7 mm. Inv. no.: 49.9780.283.61. (Fig. 8. 2)

30. *Rim and body fragment of a bowl.* A strap handle is attached to the swollen, rounded rim and connected to the body. It is tempered with ground dolomite and grog. Grayish brown in patches. Rd: ca. 320 mm, Wt: 5–7 mm. Inv. no.: 49.9780.283.62. (Fig. 8. 6)

31. *Rim and body fragment of a bowl.* A strap handle is attached to the swollen, flat-topped rim and connected to the body. It is tempered with ground dolomite and grog. Brownish grey in patches. Rd: ca. 300 mm, Wt: 5–7 mm. Inv. no.: 49.9780.283.63. (Fig. 8. 7)

32. *Rim fragment of a bowl.* It is flat-topped, and tempered with ground dolomite and fine pebbles. Grey. Rd: ca. 200 mm, Wt: 5–7 mm. Inv. no.: 49.9780.283.15. (Fig. 9. 1)

33. *Rim fragment of a bowl.* Slightly swollen and flat-topped. It is tempered with ground dolomite, grog and fine pebbles. Grey and brown in patches. Polished. Rd: ca. 345 mm, Wt: 6 mm. Inv. no.: 49.9780.283.64. (Fig. 9. 2)

34. *Rim fragment of a bowl.* Swollen and triangular in shape, obliquely flattened. It is tempered with ground dolomite, grog and fine pebbles. Grayish brown in patches. Polished. Rd: ca. 300 mm, Wt: 6 mm. Inv. no.: 49.9780.283.65. (Fig. 9. 3)

35. *Rim fragment of a bowl.* Flat-topped, rounded. It is tempered with a small amount of ground dolomite, grog and fine pebbles. Grey and brown in patches. Polished. Rd: ca. 185 mm, Wt: 6 mm. Inv. no.: 49.9780.283.66. (Fig. 9. 4)

36. *Rim fragment of a bowl.* Flat-topped, rounded. It is tempered with a small amount of ground dolomite, grog and fine pebbles. Grey and brown in patches. Polished. Rd: ca. 350 mm, Wt: 6 mm. Inv. no.: 49.9780.283.67. (Fig. 9. 5)

ta látható, melyet egy vízszintesen álló bütyökdísz szakít meg. Kerámiaőrleménnyel valamint finomkavicszal soványított. Foltosan sötétszürkére égett. Szá: kb. 120 mm, Fv: 6 mm. Nyilv. sz. 49.9780.283.93. (10. kép 3.)

Összesen tehát 16 tálat és tálhoz tartozó töredéket találtunk a gödörben.

Csupor és csésze

41. *Csupor*. Nyomott gömbös testű, nyaka rövid és enyhén ívelődik, pereme lekerekített. Kerámiaőrleménnyel és finomkavicszal soványított. Felülete fényezett, foltosan fekete. Vállán beszürkált sordísz, hasán függőleges bekarcolások között geometrikus minták. A díszítésekben mészbetét található. M: 81 mm, Szá: 90 mm, Fv: 4–5 mm. Nyilv. sz. 49.9780.283.79. (10. kép 5.)

42. *Csésze perem- és oldaltöredéke*. Nyaka rövid, ívelten kihajló, pereme lekerekített. Vállán besimítás. Hasának középvonalán vízszintesen álló bütyökdísz látható. Kerámiaőrleménnyel valamint finomkavicszal soványított. Foltosan sötétszürkére égett. Szá: 110 mm, Fv: 5 mm. Nyilv. sz. 49.9780.283.94. (10. kép 4.)

43. *Csésze perem- és oldaltöredéke*. Nyaka rövid, ívelten kihajló, pereme lekerekített. Vállán besimítás. Kerámiaőrleménnyel valamint finomkavicszal soványított. Foltosan sötétszürke. Szá: 100 mm, Fv: 4–6 mm. Nyilv. sz. 49.9780.283.95. (10. kép 7.)

44. *Csésze alsó része*. Talpgyűrűs. Kerámiaőrleménnyel, valamint finomkavicszal soványított. Foltosan szürkésbarna. Fá: 30 mm, Fv: 4–5 mm. Nyilv. sz. 49.9780.283.143. (10. kép 6.)

Korsók/bögrék⁴

45. *Korsó*, nyomott gömbös testű, három bütyöklábbal. Nyaka enyhén ívelődő, tölcséres, pereme lekerekített. A peremből szalagfűl indul, mely a besimítással hangsúlyozott váll alá csatlakozik. Dolomit- és kerámiaőrleménnyel, valamint finomkavicszal soványított. Foltosan szürke, barna és vörös. Fényezett. M: 85 mm, Szá: 78 mm, Fá: 46 mm, Fv: 4 mm. Nyilv. sz. 49.9780.283.81. (11. kép 1.)

46. *Korsó*, éles hasvonallal, három bütyöklábbal. Nyaka enyhén ívelődő, tölcséres, pereme lekerekített. A peremből szalagfűl indul, mely a besimítással hangsúlyozott váll alá csatlakozik. Finom dolomit- és kerámiaőrleménnyel soványított. Foltosan sötétszürke. Fényezett. M: 95 mm, Szá: 90 mm, Fá: 64 mm, Fv: 3–4 mm. Nyilv. sz. 49.9780.283.84. (11. kép 2.)

47. *Korsó*, éles hasvonallal, három bütyöklábbal. Nyaka enyhén ívelődő, tölcséres, pereme lekerekített. A peremből szalagfűl indul, mely a besimítással hangsúlyozott váll alá csatlakozik. Dolomit- és kerámiaőrleménnyel, valamint finomkavicszal soványított. Foltosan szürkésbarna.

37. *Rim fragment of a bowl*. Slightly swollen, flat-topped and rounded. It is tempered with a small amount of ground dolomite, grog and fine pebbles. Grey and brown in patches. Polished. Rd: ca. 350 mm, Wt: 6 mm. Inv. no.: 49.9780.283.68. (Fig. 9. 6)

38. *Rim fragment of a bowl*. It is semi-globular in shape with rounded edges. It is tempered with grog and fine pebbles. Grey in patches. Rd: ca. 120 mm, Wt: 5 mm. Inv. no.: 49.9780.283.72. (Fig. 10. 1)

39. *Rim fragment of a bowl*. It is tempered with grog and fine pebbles. Brown in patches. Polished. Rd: ca. 130 mm, Wt: 4 mm. Inv. no.: 49.9780.283.73. (Fig. 10. 2)

40. *Rim and body fragment of a small bowl*. Below dotted incisions a row of incised feathered triangles, interrupted by a horizontally placed lug, is seen on the shoulder. It is tempered with grog and fine pebbles. Dark grey in patches. Rd: ca. 120 mm, Wt: 6 mm. Inv. no.: 49.9780.283.93. (Fig. 10. 3)

Altogether 16 bowls or bowl fragments were found in the pit.

Jars and cups

41. *Jar*. Its body is pressed globular, the neck is short and slightly curved, and the rim is rounded. It is tempered with grog and fine pebbles. Its surface is polished and black in patches. Incised decoration in linear pattern is seen on the shoulder, and geometric motifs between vertical incisions are found on the belly. Incisions are filled with white encrustation. H: 81 mm, Rd: 90 mm, Wt: 4–5 mm. Inv. no.: 49.9780.283.79. (Fig. 10. 5)

42. *Rim and body fragment of a cup*. Its neck is short, flaring, and the rim is rounded. The shoulder is smoothed. A horizontally placed lug is seen on the midline of the body. It is tempered with grog and fine pebbles. Dark grey in patches. Rd: 110 mm, Wt: 5 mm. Inv. no.: 49.9780.283.94. (Fig. 10. 4)

43. *Rim and body fragment of a cup*. Its neck is short, flaring, and the rim is rounded. The shoulder is smoothed. It is tempered with grog and fine pebbles. Dark grey in patches. Rd: 100 mm, Wt: 4–6 mm. Inv. no.: 49.9780.283.95. (Fig. 10. 7)

44. *The lower part of a cup supplied with ring base*. It is tempered with grog and fine pebbles. Grayish brown in patches. Bd: 30 mm, Wt: 4–5 mm. Inv. no.: 49.9780.283.143. (Fig. 10. 6)

Jugs/mugs⁴

45. *Jug* with pressed globular body, supplied with three lug-shaped legs. The neck is slightly curved, funnel-shaped and the rim is rounded. A strap handle is attached to the rim and connected below the shoulder emphasized by smoothing. It is tempered with ground

4 Az elnevezés bizonytalanságát legutóbb Szathmári Ildikó boncolgatta. (SZATHMÁRI 2009, 296.)

4 The uncertainty in terminology has more recently been discussed by Ildikó Szathmári. (SZATHMÁRI 2009, 296.)

Fényezett. M: 100 mm, Szá: 100 mm, Fá: 70 mm, Fv: 3–5 mm. Nyilv. sz. 49.9780.283.98. (11. kép 3.)

48. *Korsó* alsó része, éles hasvonallal, három bütyöklábbal. Válla besimítással hangsúlyozott, lapított testű. Dolomit- és kerámiaőrleménnyel, valamint finomkavicszal soványított. Foltosan sötétszürke. Fá: 75 mm, Fv: 4–5 mm. Nyilv. sz. 49.9780.283.88. (11. kép 4.)

49. *Korsó*, teste kettős kónikus. Feneke hiányzik. Nyaka tölcséres, pereme kihajló, lekerekített. A peremből szalagfűl indul, mely a besimítással hangsúlyozott váll alá csatlakozott. Kerámiaőrleménnyel valamint finomkavicszal soványított. Foltosan szürkésbarna. Fényezett. Szá: 90 mm, Fv: 4–5 mm. Nyilv. sz. 49.9780.283.90. (12. kép 1.)

50. *Korsó*, éles hasvonallal, három bütyöklábbal. Nyaka enyhén ívelődő, tölcséres, pereme lekerekített. A peremből szalagfűl indul, mely a besimítással hangsúlyozott váll alá csatlakozik. A hasán három vízszintesen álló bütyökdísz van. Finom dolomit- és kerámiaőrleménnyel, valamint finomkavicszal soványított. Foltosan szürke, barna és vörös. Fényezett. M: 120 mm, Szá: 98 mm, Fá: 66 mm, Fv: 4 mm. Nyilv. sz. 49.9780.283.82. (12. kép 2.)

51. *Korsó*, éles hasvonallal, három bütyöklábbal. Nyaka tölcséres, pereme lekerekített. A peremből szalagfűl indul, mely a besimítással hangsúlyozott váll alá csatlakozik. A hasán három vízszintesen álló bütyökdísz van. Dolomit- és kerámiaőrleménnyel, valamint finomkavicszal soványított. Foltosan szürkésbarna. Fényezett. M: 72 mm, Szá: 68 mm, Fá: 34 mm, Fv: 3–5 mm. Nyilv. sz. 49.9780.283.103. (12. kép 3.)

52. *Korsó* alsó része, éles hasvonallal, három bütyöklábbal. Nyaka enyhén tölcséres. Hasa középvonalán két bütyökdísz van. Kerámiaőrleménnyel valamint finomkavicszal soványított. Másodlagosan vörösre és szürkére égett. Fá: 42 mm, Fv: 4–7 mm. Nyilv. sz. 49.9780.283.91. (12. kép 4.)

53. *Korsó*, teste kettős kónikus. Nyaka ívelődő, pereme vízszintesen kihajló, lekerekített. A peremből szalagfűl indul, mely a besimítással hangsúlyozott váll alá csatlakozik. A has középvonalán négy vízszintesen álló bütyökdísz van. Finom dolomit- és kerámiaőrleménnyel soványított. Foltosan vörösesbarna és szürke. M: 120 mm, Szá: 90 mm, Fá: 50 mm, Fv: 4 mm. Nyilv. sz. 49.9780.283.83. (12. kép 5.)

54. *Korsó*, teste kettős kónikus. Nyaka ívelődő, tölcséres, pereme kihajló, lekerekített. A peremből szalagfűl indul, mely a besimítással hangsúlyozott váll alá csatlakozott. A has középvonalán három bütyökdísz. Finom dolomit- és kerámiaőrleménnyel soványított. Foltosan sötétszürkére égett. Fényezett. M: 90 mm, Szá: 80 mm, Fá: 42 mm, Fv: 4 mm. Nyilv. sz. 49.9780.283.85. (13. kép 1.)

55. *Korsó*, teste kettős kónikus. Feneke hiányzik. Nyaka tölcséres, pereme kihajló, lekerekített. A peremből szalagfűl indul, mely a besimítással hangsúlyozott váll alá csatlakozik. A has középvonalán három bütyök-

dolomite, grog and fine pebbles. Grey, brown and red in patches. Polished. H: 85 mm, Rd: 78 mm, Bd: 46 mm, Wt: 4 mm. Inv. no.: 49.9780.283.81. (Fig. 11. 1)

46. *Jug* with a sharp break on the belly, supplied with three lug-shaped legs. The neck is slightly curved, funnel-shaped, and the rim is rounded. A strap handle is attached to the rim and connected below the shoulder emphasized by smoothing. It is tempered with finely ground dolomite and grog. Dark grey in patches. Polished. H: 95 mm, Rd: 90 mm, Bd: 64 mm, Wt: 3–4 mm. Inv. no.: 49.9780.283.84. (Fig. 11. 2)

47. *Jug* with a sharp break on the belly, supplied with three lug-shaped legs. The neck is slightly curved, funnel-shaped, and the rim is rounded. A strap handle is attached to the rim and connected below the shoulder emphasized by smoothing. It is tempered with ground dolomite and grog. Grayish brown in patches. Polished. H: 100 mm, Rd: 100 mm, Bd: 70 mm, Wt: 3–5 mm. Inv. no.: 49.9780.283.98. (Fig. 11. 3)

48. The lower part of a *jug* with a sharp break on the belly, supplied with three lug-shaped legs. Smoothing emphasizes the shoulder and the body is flattened. It is tempered with ground dolomite, grog and fine pebbles. Dark grey in patches. Polished. Bd: 75 mm, Wt: 4–5 mm. Inv. no.: 49.9780.283.88. (Fig. 11. 4)

49. *Jug* with biconical body. The base is missing. The neck is slightly curved, funnel-shaped, and the rim is rounded. A strap handle is attached to the rim and connected below the shoulder emphasized by smoothing. It is tempered with grog and fine pebbles. Grayish brown in patches. Polished. Rd: 90 mm, Wt: 4–5 mm. Inv. no.: 49.9780.283.90. (Fig. 12. 1)

50. *Jug* with a sharp break on the belly, supplied with three lug-shaped legs. The neck is slightly curved, funnel-shaped, and the rim is rounded. A strap handle is attached to the rim and connected below the shoulder emphasized by smoothing. The belly is decorated with three horizontally placed lugs. It is tempered with ground dolomite, grog and fine pebbles. Grey, brown and red in patches. Polished. H: 120 mm, Rd: 98 mm, Bd: 66 mm, Wt: 4 mm. Inv. no.: 49.9780.283.82. (Fig. 12. 2)

51. *Jug* with a sharp break on the belly, supplied with three lug-shaped legs. The neck is funnel-shaped, and the rim is rounded. The belly is decorated with three horizontally placed lugs. It is tempered with ground dolomite, grog and fine pebbles. Grayish brown in patches. Polished. H: 72 mm, Rd: 68 mm, Bd: 34 mm, Wt: 3–5 mm. Inv. no.: 49.9780.283.103. (Fig. 12. 3)

52. The lower part of a *jug* with a sharp break on the belly, supplied with three lug-shaped legs. The shoulder is slightly funnel-shaped. There are two lugs on the mid-line of the belly. It is tempered with ground dolomite and fine pebbles. Red and grey patches produced by secondarily burning. Bd: 42 mm, Wt: 4–7 mm. Inv. no.: 49.9780.283.91. (Fig. 12. 4)

53. *Jug* with biconical body. The neck is curved, the rounded rim is horizontally everted. A strap handle is

dísz. Finom dolomit- és kerámiaőrleménnyel, valamint kevés finomkavicsal soványított. Foltosan szürkésbarna. Fényezett. Szá: 110 mm, Fv: 3–5 mm. Nyilv. sz. 49.9780.283.86. (13. kép 2.)

56. *Korsó*, teste kettős kónikus. Feneke hiányzik. Nyaka ívelődő, pereme vízszintesen kihajló, lekerekített. A pereméből ansa lunata-fül indul, mely a besimítással hangsúlyozott váll alá csatlakozik. A has középvezetékén eredetileg három bütyökdísz lehetett. Finom kerámiaőrleménnyel és kevés finomkavicsal soványított. Foltosan szürke. M: 91 mm, Szá: 85 mm, Fv: 3–5 mm. Nyilv. sz. 49.9780.283.87. (13. kép 3.)

57. *Korsó*, gömbös testű. Alsó része hiányzik. Nyaka egyenesen álló, pereme erősen kihajló. A pereméből szalagfül indul, mely a besimítással hangsúlyozott váll alá csatlakozik. A váll alatt két függőlegesen álló borda dísz található. Dolomit- és kerámiaőrleménnyel, valamint finomkavicsal soványított. Foltosan barnásszürke. Fényezett. Szá: 70 mm, Fv: 4 mm. Nyilv. sz. 49.9780.283.89. (13. kép 4.)

58. *Korsó* nyaka. Ívelődő, tölcéses. Pereme lekerekített. A peremből szalagfül indul, mely a váll alá csapolással illeszkedik. Dolomit- és kerámiaőrleménnyel, valamint finomkavicsal soványított. Foltosan szürke és barna. Fényezett. Szá: 105 mm, Fv: 4–5 mm. Nyilv. sz. 49.9780.283.112. (13. kép 5.)

59. *Korsó*, teste kettős kónikus. Feneke omphalosos, hiányos. A finom besimítással hangsúlyozott váll alatt bepecsételt sordísz és szalagfül indítása látható. Kerámiaőrleménnyel valamint finomkavicsal soványított. Foltosan szürke és sötétbarna. Fá: 78 mm, Fv: 4–6 mm. Nyilv. sz. 49.9780.283.92. (14. kép 1.)

Összesen 15 korsót / bögrét, ill. ezek töredékét tártuk fel.

60. *Pohár*. Virágcserep alakú, lekerekített peremű. Dolomit- és kerámiaőrleménnyel, valamint durvakavicsal soványított. Foltosan vörösesbarna és szürke. M: 43 mm, Szá: 52 mm, Fá: 36 mm, Fv: 4–5 mm. Nyilv. sz. 49.9780.283.144. (14. kép 2.)

61. *Edény oldaltöredéke*, körömbenyomkodással díszített. Kerámiaőrleménnyel, valamint finomkavicsal soványított. Foltosan szürkésbarna. Fv: 5 mm. Nyilv. sz. 49.9780.283.121. (14. kép 3.)

62. *Ütő-/simítókö*. Bordó színű kvarcit kavics, két hegyesedő végén kopásnyomok. Méretei: 68×55×49 mm, súlya: 198 g. Nyilv. sz. 49.9780.283.145. (14. kép 4.)

63. *Ütő-/simítókö*. Vastartalma miatt vöröses színű kvarcit kavics, több oldalán kopásnyomokkal. Méretei: 58×58×57 mm, súlya: 216 g. Nyilv. sz. 49.9780.283.146. (14. kép 5.)

Az edények párhuzamai

A vízszintesen kihúzott, nyelvyszerű peremmel rendelkező tárolóedényhez (5. kép 1.) hasonló Stillfried-Auha-

attached to the rim and connected below the shoulder emphasized by smoothing. The mid-line of the belly is decorated with four horizontally placed lugs. It is tempered with finely ground dolomite and grog. Reddish brown and grey in patches. H: 120 mm, Rd: 90 mm, Bd: 50 mm, Wt: 4 mm. Inv. no.: 49.9780.283.83. (Fig. 12. 5)

54. *Jug* with biconical body. The neck is curved, funnel-shaped, and the rounded rim is everted. A strap handle is attached to the rim and connected below the shoulder emphasized by smoothing. The mid-line of the belly is decorated with three horizontally placed lugs. It is tempered with finely ground dolomite and grog. Dark grey in patches. H: 90 mm, Rd: 80 mm, Bd: 42 mm, Wt: 4 mm. Inv. no.: 49.9780.283.85. (Fig. 13. 1)

55. *Jug* with biconical body. The base is missing. The neck is funnel-shaped and the rounded rim is everted. A strap handle is attached to the rim and connected below the shoulder emphasized by smoothing. The mid-line of the belly is decorated with three horizontally placed lugs. It is tempered with finely ground dolomite, grog and a small amount of fine pebbles. Grayish brown in patches. Polished. Rd: 110 mm, Wt: 3–5 mm. Inv. no.: 49.9780.283.86. (Fig. 13. 2)

56. *Jug* with biconical body. The base is missing. The neck is curved and the rounded rim is horizontally everted. An ansa lunata handle is attached to the rim and connected below the shoulder emphasized by smoothing. The middle of the belly might have been decorated with three lugs. It is tempered with fine grog and a small amount of fine pebbles. Grey in patches. H: 91 mm, Rd: 85 mm, Wt: 3–5 mm. Inv. no.: 49.9780.283.87. (Fig. 13. 3)

57. *Jug* with globular body. The lower part is missing. The neck is cylindrical and the rim is highly everted. A strap handle is attached to the rim and connected below the shoulder emphasized by smoothing. Two vertical applied ribs are found under the shoulder. It is tempered with ground dolomite, grog and fine pebbles. Brownish grey in patches. Polished. Rd: 70 mm, Wt: 4 mm. Inv. no.: 49.9780.283.89. (Fig. 13. 4)

58. *Neck of a jug*. Curved, funnel-shaped. Its rim is rounded. A strap handle is attached to the rim and connected below the shoulder by tapping. It is tempered with ground dolomite, grog and fine pebbles. Grey and brown in patches. Polished. Rd: 105 mm, Wt: 4–5 mm. Inv. no.: 49.9780.283.112. (Fig. 13. 5)

59. *Jug* with biconical body. The omphalic base is partly missing. Below the shoulder emphasized by smoothing a row of stamped motifs and the trace of a strap handle are seen. It is tempered with grog and fine pebbles. Grey and dark brown in patches. Rd: 78 mm, Wt: 4–6 mm. Inv. no.: 49.9780.283.92. (Fig. 14. 1)

A total amount of 15 jugs/mugs and their fragments were recovered.

gen telepéről került elő. A publikáló ennek kapcsán kifejti, az edénytípust a kora bronzkori kifejlett Aunjetitz kultúra, a középső bronzkori Gáta-Wieselburg kultúra,⁵ de a Dolný Peter-i (ma: Svätý Peter) temető⁶ anyagából is ismerjük. Azaz egy hosszú időszakban régiók feletti, általánosan jellemző peremmegoldásnak tekinthető. Továbbélő formaként például Großmugl II. depójában (Bz C) is előfordul, igaz ott lécdíszes és füllel is rendelkezik.⁷

A tárolóedények vállrégiójában elhelyezett *hegyes bütykök* (6. kép 4–5.) párhuzamai megtalálhatók Franzhausen legidősebb halomsíros periódusra datált depójában⁸ és Mannersdorf Bz B1 korú településén.⁹

A perem alatt ferde vagy függőleges, durva ujjbehúzkodással barázdált felületű edényeink (5. kép 1., 5., 7.) és töredékeink jó párhuzamait tették közzé a Zala megyei Zalaegerszeg-Ságod, Bekeháza és Ordacsehi, Bugaszeg (Somogy megye) koszideri korszakra (Bz B1) keltezett településeiről.¹⁰

A hosszabb-rövidebb, de ívelt nyakkal, tömzsi testtel (12. kép 1., 5., 13. kép 1.) rendelkező *korsóformáink* a Věteřov kultúra böheimkircheni csoportjában (Bz A2–B1) Mannersdorfból,¹¹ Gellénháza, Budai-Szer II. koszideri időszakra datált településének 5/97. objektumából¹² és Esztergályhorváti, Alsóbárándpuszta koszideri korú településéről¹³ ismertek.

A korsóforma tölcséres nyakú változata a koszideri periódus előtt, közben és azt követően is divatos. Ilyenek szórványként a Zalaszentiván, Kisfaludi-hegyről¹⁴ és a velemi Szent Vid-hegyről is előkerültek.¹⁵

Egy további variáns, amikor ívelt (12. kép 5., 13. kép 1–2.) vagy hengeres (13. kép 3.) nyakú korsó hasán bütykök találhatók. Az ívelt nyakúra a már említett

60. *Cup*. It has flowerpot shape, the rim is rounded. It is tempered with ground dolomite, grog and coarse pebbles. Reddish brown and grey in patches. H: 43 mm, Rd: 52 mm, Bd: 36 mm, Wt: 4–5 mm. Inv. no.: 49.9780.283.144. (Fig. 14. 2)

61. *Body fragment* decorated with nail impressions. It is tempered with grog and fine pebbles. Grayish brown in patches. Wt: 5 mm. Inv. no.: 49.9780.283.121. (Fig. 14. 3)

62. *Pounding or polishing stone*. Dark red quartzite pebble with use wear on both ends. Dimensions: 68×55×49 mm, weight: 198 g. Inv. no.: 49.9780.283.145. (Fig. 14. 4)

63. *Pounding or polishing stone*. Ferrous reddish quartzite pebble with use wear on multiple sides. Dimensions: 58×58×57 mm, weight: 216 g. Inv. no.: 49.9780.283.146. (Fig. 14. 5)

The analogies of the vessels

A similar specimen to the *storage vessel* with horizontally everted rim supplied with a tongue-like extension (Fig. 5. 1) was found at the settlement of Stillfried-Auhagen. The author stated that the vessel type was known from the developed Early Bronze Age Aunjetitz culture,⁵ as well as from the assemblage of the Dolný Peter (today Svätý Peter) cemetery⁶. Accordingly, this rim decoration can be regarded as a long-lived, multiregional, general characteristic. As a surviving shape it also occurs e.g. in the hoard of Großmugl II, however, that item has an applied rib and a handle as well.⁷

The analogies of the *pointed lugs* placed on the shoulder region of the storage vessels (Fig. 6. 4–5) can be observed in the hoard at Franzhausen, dated to the earliest period of the Tumulus culture,⁸ as well as at the Bz B1 period settlement of Mannersdorf.⁹

Good analogies of our vessels and fragments decorated with diagonal or vertical, rough grooves made by fingers (Fig. 5. 1, 5, 7) were published from the Koszider period (Bz B1) settlements of Zalaegerszeg-Ságod, Bekeháza (Zala County) and Ordacsehi, Bugaszeg (Somogy County).¹⁰

Our *jug types* with shorter or longer, but curved neck and squat body (Fig. 12. 1, 5; Fig. 13. 1) are known from Mannersdorf belonging to the Böheimkirchen group of

5 HAHNEL, B.: Skelettreste in der frühbronzezeitlichen Siedlung von Stillfried-Auhagen, NÖ. Fundberichte aus Österreich 27. (1988) 25, 32, Taf. 8/2.

6 8. és 53. sír: DUŠEK 1969. 56, 78–80, Abb. 6.11, Abb. 17.5., De az 53. sírban Ha A-B korú edény is van. Lásd erről BENKOVSKY-PIVOVAROVÁ 1994. 25.

7 LAUERMANN-HAHNEL 1998/1999, 97–99, Taf. 4/2.

8 NEUGEBAUER et al. 1998/99, 30–31, Abb. 26. 4, 10–13.

9 NEUGEBAUER 1980, 160., 173., Abb. 9.25.

10 KVASSAY-KISS-BONDÁR 2004, 133., 12. kép 4, 14. kép 3–6, 17. kép 3., Kiss in press és Kiss 2007a 221. leírása

11 WEINBERGER, S.: Funde der Böheimkirchner Gruppe der Věteřov-Kultur aus Mannersdorf, VB St. Pölten. Fundberichte aus Österreich 31. (1992) 334–335, Taf. I/6.

12 SIMON-HORVÁTH 1999, 1. kép 2, 4–6.

13 HORVÁTH 1994, 1. kép 7–9.

14 SZÁRAZ, Cs.: Zalaszentiván–Kisfaludi hill. The prehistoric material of the hillfort. Antaeus 25. (2002) 517–518., Fig. 1. 1.

15 ILON G.-KÖLTŐ L.: Középső bronzkori emlékek a velemi Szent Vidről. Egy tolnanémedi típusú (VII. velemi) kincslet? Middle Bronze Age artifacts from Szent Vid of Velem. Another of the Tolnanémedi-type (VII. Velem) artifact sortiment? Komárom-Esztergom megyei Múzeumok Közleményei 7. (2000) 76., IV. tábla 1.

5 HAHNEL, B.: Skelettreste in der frühbronzezeitlichen Siedlung von Stillfried-Auhagen, NÖ. Fundberichte aus Österreich 27. (1988) 25, 32, Taf. 8/2

6 Grave no. 8 and 53: DUŠEK 1969. 56, 78–80, Abb. 6.11, Abb. 17.5., but in grave no. 53 there is a HaA-B vessel too. See BENKOVSKY-PIVOVAROVÁ 1994. 25

7 LAUERMANN-HAHNEL 1998/1999, 97–99, Taf. 4/2

8 NEUGEBAUER et al. 1998/99, 30–31, Abb. 26. 4, 10–13

9 NEUGEBAUER 1980, 160., 173., Abb. 9.25

10 KVASSAY-KISS-BONDÁR 2004, 133., fig. 12. 4, fig. 14. 3–6, fig. 17. 3 Kiss in press and the description of Kiss 2007a 221

Mannersdorfból,¹⁶ a hengeres nyakúakra a Dolný Peter-i temető 1. hamvasztásos sírjából¹⁷ van jó párhuzam.

Formailag azonos kivitelezésűek a *bütyöklábas korsók*. Ennek egyik változata, amikor a peremből indul a fül (11. kép 1–3.). A bütyöklábak (Zapfenfüßchen) egyébként más formájú edényeken ugyan, de megtalálhatók már az Aunjetitz kultúrában¹⁸ majd nyomott gömbös testű, de éles hasvonalú változatban is a Věteřov-kultúra böheimkircheni csoportjában (Bz A2–B1) Mannersdorfból.¹⁹ Az edénytípusról az Északnyugat-Dunántúl vonatkozásában korábban a magyarádi és a halomsíros körből egy teljességre törekvő gyűjtést készítettem.²⁰ Azt az alábbi, újabb magyarországi lelőhelyekkel egészíthetem ki: Ordacsehi, Bugaszeg települése 1326. gödréből. Itt a fül a perem alól, de a peremből is indul.²¹ Kóny határából (Győr-Moson-Sopron megye) gázvezeték építése közben feltárt 267. objektumból,²² de Esztergályhorvátiból is közöltek egy-egy példányt.²³ Ilyen korsókat a Dolný Peter-i temető csontvázas sírjaiból,²⁴ Černík (Csornok) magyarádi kultúrához sorolt 2. sírjából²⁵ és Štúrovo (Párkány) Bz B1-re datált csontvázas kettős sírből²⁶ is ismerünk.

A *bütyöklábakkal és a hasán bütyökkel* (12. kép 3–4.) rendelkező variánsnak formailag igen jó párhuzama származik Vrableből (Verebely),²⁷ Mannersdorfból,²⁸ Štúrovo előbb említett csontvázas kettős sírjában pedig Litzendíszes edénnyel együtt fordult elő.²⁹ Megtalálható a koroncói Bábota 2. sírjában³⁰ és a hegykői depóban is.³¹ A Győr-Ménfőcsanak, Bevásárlóközpont-Savanyító

the Věteřov culture (Bz A2–B1),¹¹ from feature no. 5/97 of the Koszider period settlement at Gellénháza, Budai-Szer II¹² and from the settlement of Esztergályhorvát, Alsóbárándpuszta, dated also to the Koszider period.¹³

The jug variant supplied with funnel-shaped neck was popular before, during and after the Koszider period. Their specimens were found as scatter finds at Zalaszentiván, Kisfaludi-hegy¹⁴ and also at Velem, Szent Vid-hegy.¹⁵

A further jug variant has a curved (Fig. 12. 5; Fig. 13. 1–2) or cylindrical (Fig. 13. 3) neck with lugs on the belly. Relevant analogies for the curved neck can be noted at Mannersdorf,¹⁶ and for the cylindrical one in the cremated grave no. 1 at the cemetery of Dolný Peter.¹⁷

In respect to their shape, *jugs with lug-shaped legs* are identical. One of its variants has a handle attached to the rim (Fig. 11. 1–3). Although on other vessel types, but lug-shaped legs (Zapfenfüßchen) already appeared in the Aunjetitz culture¹⁸, and also on a variant of pressed globular vessels with sharply broken belly, are found in Mannersdorf of the Böheimkirchen group of the Věteřov culture (Bz A2–B1).¹⁹ I have previously performed a comprehensive collection of the vessel type in the Magyarád and Tumulus cultures of NW-Transdanubia.²⁰ The list could be complemented by other sites in Hungary. The vessel recovered in pit no. 1326 at the settlement of Ordacsehi, Bugaszeg have handles attached below and also to the rim.²¹ Further single specimens were published from feature no. 267 at Kóny (Győr-Moson-Sopron County), excavated during the construction of a gas pipeline,²² and

16 NEUGEBAUER 1980, 159., Abb. 7. 8.

17 DUŠEK 1969, 52. Abb. 5.1–2.

18 BARTELHEIM 1998, 29., Taf. 41.

19 NEUGEBAUER 1980, 159., Abb. 6.1–2.

20 ILON 1999, 255–257. és 1. ábra

21 Kiss V.: A Balaton déli partvidéke és a Dél-Dunántúl a bronzkorban. In: Belényesy K. – Honti Sz. – Kiss V. (Szerk.) *Gördülő idő. Régészeti feltárások az M7-es autópálya Somogy megyei szakaszán Zamárdi és Ordacsehi között*. Rolling Time. Excavations on the M7 Motorway in County Somogy between Zamárdi and Ordacsehi. Somogy m. Múzeumok Igazgatósága – MTA Régészeti Intézete, 2007. 29–34. 32., 19. kép és Kiss 2007a 221. és 214. kép. Kiss, V.: Settlement of the tumulus culture at Ordacsehi (Hungary). In: Guthzar, C.–Tiefengraber, G. (Hrsg.): *Beiträge zur Mittel- und Spätbronzezeit sowie zur Urnenfelderzeit am Rande der Südalpen*. Internat. Archäologie 15. Rahden/Westf. 2011, Fig. 4. 5.

22 EGRY I.: Korahalomsíros nép települése a Kóny–barbacsai tóparton. Die Siedlung eines Volkes mit frühen Hügelgräber-Kultur in Kóny, am Ufer des Barbacscher Teichs. Arrabona 40. (2002) 12–13., 5. kép 2.

23 HORVÁTH 1994, 1. kép 1–2.

24 2., 11., 14., 16., 42. és 43-B sír: DUŠEK 1969. 52, 58–59, 74, Abb. 5.8, Abb. 7.4–5., 8, Abb. 15.8–9.

25 BENKOVSKY-PIVOVAROVÁ 2008, 260., Taf. IV.C. 7.

26 BENKOVSKY-PIVOVAROVÁ 1992, 343., Abb. 1. 4.

27 HÄNSEL 1968, 156–157., Taf. 3. 4.

28 NEUGEBAUER 1980, 159., Abb. 7. 4.

29 BENKOVSKY-PIVOVAROVÁ 1992, 343., Abb. 1. 2.

30 MITHAY S.: Bronzkori kultúrák Győr környékén. Győr, 1943. 13., XII. tábla. 6.

31 ILON 1999, 8. tábla 3.

11 WEINBERGER, S.: Funde der Böheimkirchner Gruppe der Věteřov-Kultur aus Mannersdorf, VB St. Pölten. Fundberichte aus Österreich 31. (1992) 334–335, Taf. I/6

12 SIMON – HORVÁTH 1999, fig. 1. 2, 4–6

13 HORVÁTH 1994, fig. 1. 7–9

14 SZÁRAZ, Cs.: Zalaszentiván–Kisfaludi hill. The prehistoric material of the hillfort. Antaeus 25. (2002) 517–518., fig. 1. 1

15 ILON G. – KÖLTŐ L.: Középső bronzkori emlékek a velemi Szent Vidről. Egy tolnanémedi típusú (VII: velemi) kincslet? Middle Bronze Age artifacts from Szent Vid of Velem. Another of the Tolnanémedi-type (VII. Velem) artifact sortiment? Komárom-Esztergom megyei Múzeumok Közleményei 7. (2000) 76., pl. IV. 1

16 NEUGEBAUER 1980, 159., Abb. 7. 8

17 DUŠEK 1969, 52. Abb. 5.1–2

18 BARTELHEIM 1998, 29., Taf. 41

19 NEUGEBAUER 1980, 159., Abb. 6.1–2

20 ILON 1999, 255–257. and Fig. 1

21 Kiss V.: A Balaton déli partvidéke és a Dél-Dunántúl a bronzkorban. In: Belényesy K. – Honti Sz. – Kiss V. (eds.) *Gördülő idő. Régészeti feltárások az M7-es autópálya Somogy megyei szakaszán Zamárdi és Ordacsehi között*. Rolling Time. Excavations on the M7 Motorway in County Somogy between Zamárdi and Ordacsehi. Somogy m. Múzeumok Igazgatósága – MTA Régészeti Intézete, 2007. 29–34. 32, fig. 19 and Kiss 2007a fig. 221 and 214. Kiss, V.: Settlement of the tumulus culture at Ordacsehi (Hungary). In: Guthzar, C.–Tiefengraber, G. (Hrsg.): *Beiträge zur Mittel- und Spätbronzezeit sowie zur Urnenfelderzeit am Rande der Südalpen*. Internat. Archäologie 15. Rahden/Westf. 2011, Fig. 4. 5.

22 EGRY I.: Korahalomsíros nép települése a Kóny–barbacsai tóparton. Die Siedlung eines Volkes mit frühen Hügelgräber-Kultur in Kóny, am Ufer des Barbacscher Teichs. Arrabona 40. (2002) 12–13, fig. 5. 2

1061. női csontvázas sírjában szintén ilyen volt, de itt a korsó pereme közelében is van bütyök.³²

Korsó, a vállán ferde bevagdosás-sorral (14. kép 1.)

Ilyet Gellénháza településének 5/97 objektumából emeltek ki.³³ A díszítés Franzhausen legidősebb halomsíros periódusra datált depójában³⁴ amfóraszzerű edények vállán látható, ahogy Mannersdorf településén³⁵ is. De Veselé (Vígvár) fiatalabb (Maisbirbaum-Zohor és Blučina-Kopčány) településén korsón, csészén és amfóraszzerű edényen³⁶ is alkalmazták. Azaz a díszítőeljárást hosszabb időn keresztül kedvelték. Másként: pontos keltező értékkel nem bíró jellegzetesség.

Csésze, a hasán bütyökkel (10. kép 4.)

Az edény jó párhuzamai Franzhausen legidősebb halomsíros periódusra datált depójában,³⁷ de Mannersdorf településén is megtalálhatók.³⁸

Csésze, talpgyűrűs (10. kép 6.)

Veselé településén csak a B3 típuson található meg, ahol az edénytípusok a legkésőbbi halomsíros, Blučina-Kopčány fázisban jellemzőek.³⁹

Tál, csücskös peremű (8. kép 3., 5.)

A mi meredeken felpödrött darabunkhoz leginkább hasonlókat Soltvadkertről,⁴⁰ Tiszafüred, Majoros-halom 10. és 25. sírjából,⁴¹ valamint füllel ellátott változatait Tiszafüred, Majoros-halom 104. sírjából⁴² és Mannersdorfból ismerek.⁴³ Franzhausen legidősebb halomsíros periódusra datált depójában több példány található, de a mi egyik példányunk laposabb, a másik magasabb kivitelezésű. A tálak fülének felhelyezése azonban hasonló.⁴⁴ Megtalálható a Dolný Peter-i temetőben,⁴⁵ de Esztergályhorváti településén,⁴⁶ Gellénháza településének 5/97. objektumában⁴⁷ és az ordacsehi 1326. sz. gödörben is.⁴⁸ A hegyfalui ház anyagában Gáta-Wieselburg típusú tállal együtt került elő.⁴⁹ Magyarádi hagyományú – vízszintesen elhelyezett fülekkel –, későbbi (Bz C)

from Esztergályhorváti.²³ Similar jugs were also unearthed from the inhumation graves of Dolný Peter,²⁴ from grave no. 2 of the Magyarád culture at Černík (Csornok)²⁵ and from the inhumation, double grave of Štúrovo (Párkány) dated to Bz B1.²⁶

Fairly good analogies of the variant supplied with *lug-shaped legs and lugs on the belly* (Fig. 12. 3–4) were recovered in Vráble (Verebely),²⁷ in Mannersdorf,²⁸ as well as in Štúrovo where they were found together with a vessel of Litzén-decoration in the above-mentioned double grave.²⁹ They also were uncovered from grave no. 2 at Koroncó, Bábota³⁰ and in the Hegykő hoard³¹, while on the specimen found in the female inhumation grave no. 1061 at Győr-Ménfőcsanak, Bevásárlóközpont-Savanyító the lug is located near the rim.³²

Jug with a row of diagonal incisions (Fig. 14. 1)

Such a vessel was recovered from feature no. 5/97 at the settlement of Gellénháza.³³ The decoration is seen on the shoulders of amphora-like vessels in the Franzhausen hoard, dated to the earliest period of the Tumulus culture³⁴ and at the Mannersdorf settlement.³⁵ It was also applied on jugs, cups and amphora-like vessels³⁶ in the younger (Maisbirbaum-Zohor and Blučina-Kopčány) settlement of Veselé (Vígvár). Thus, the decoration type was favored for a longer period of time and consequently, this characteristic has no precise dating value.

Cup with lug on the belly (Fig. 10. 4)

Good analogies of the vessel can be found in the Franzhausen hoard,³⁷ dated to the earliest period of the Tumulus culture, and at the settlement of Mannersdorf.³⁸

Cup with ring base (Fig. 10. 6)

At the settlement of Veselé it is represented only on the B3 type. The vessel types here belong to the latest period, the Blučina-Kopčány phase, of the Tumulus culture.³⁹

32 EGRY 2004, 6. kép

33 SIMON-HORVÁTH 1999, 1. kép 5.

34 NEUGEBAUER ET AL. 1998/99, 30–31, Abb. 26. 11–13.

35 NEUGEBAUER 1980, Abb. 8.13, 15.

36 BARTÍK 1996, 250., Tab. 5.1., 16.3, 11.12, 18.7., 19.10.

37 NEUGEBAUER ET AL. 1998/99, 30–31, Abb. 26. 8.

38 NEUGEBAUER 1980, 159., Abb. 8. 12.

39 BARTÍK 1996, 250., Obr. 3.

40 GAZDAPUSZTAI, GY.: Der Gussformfund von Soltvadkert. Acta ArchHung 9 (1959) Taf. I. 24.

41 KOVÁCS 1975, 2. tábla 10/2, 3. tábla 25/4

42 KOVÁCS 1975, 10. tábla 104/1

43 NEUGEBAUER 1980, 161., Abb. 16. 56.

44 NEUGEBAUER ET AL. 1998/99, 30–31, Abb. 26. 1–3, 5–7, 9.

45 38. sír: DUŠEK 1969, 72. Abb. 15. 2.

46 HORVÁTH 1994, 2. kép 10.

47 SIMON-HORVÁTH 1999, 2. kép 7.

48 KISS 2007a, 221. és Kiss in press 4. kép 13.

49 KÁROLYI 1979–80, 138, 142, 3. kép

23 HORVÁTH 1994, fig. 1. 1–2

24 Grave no. 2, 11, 14, 16, 42 and 43-B: DUŠEK 1969. 52, 58–59, 74, Abb. 5.8, Abb.7.4–5.,8, Abb.15.8–9

25 BENKOVSKY-PIVOVAROVÁ 2008, 260., Taf. IV.C. 7

26 BENKOVSKY-PIVOVAROVÁ 1992, 343., Abb. 1. 4

27 HÄNSEL 1968, 156–157., Taf. 3. 4

28 NEUGEBAUER 1980, 159., Abb. 7. 4

29 BENKOVSKY-PIVOVAROVÁ 1992, 343., Abb. 1. 2

30 MITHAY S.: Bronzkori kultúrák Győr környékén. Győr, 1943. 13., pl. XII. 6

31 ILON 1999, pl. 8. 3

32 EGRY 2004, fig. 6

33 SIMON-HORVÁTH 1999, fig. 1. 5

34 NEUGEBAUER ET AL. 1998/99, 30–31, Abb. 26. 11–13

35 NEUGEBAUER 1980, Abb. 8.13, 15

36 BARTÍK 1996, 250., Tab. 5.1., 16.3, 11.12, 18.7., 19.10

37 NEUGEBAUER ET AL. 1998/99, 30–31, Abb. 26. 8

38 NEUGEBAUER 1980, 159., Abb. 8. 12

39 BARTÍK 1996, 250., Obr. 3

változata Großmugl I. depójában is megtalálható,⁵⁰ de legfiatalabb változatai (pl. Moravský Písek)⁵¹ a Bz D periódusból ismertek.

Csücskös perem, hullámos bordadísszel kombinálva
(8. kép 2.)

Erre a megoldásra nem találtam pontos párhuzamot, de a hegyfalui ház⁵² két tálján, a Jánoshida-bereki korai halomsíros időszakra datált 167. urnás sírjából,⁵³ valamint a domaszéki település koszideri időszakra keltezett 44. gödréből⁵⁴ származó tál csücskös peremén is egyenes bordadísz van.

Tál, fordított csonkakúpos, enyhén ívelt oldalú
(9. kép 2–6.)

Az edényre Nové Zámky (Érsekújvár)-Ziegelei Bz B1 végére keltezett 15. sírjából,⁵⁵ vagy a közeli Gellénháza településének 5/97 objektumából idézhető párhuzam.⁵⁶

Tál, talpas (8. kép 1.)

Hasonlót Gellénháza településének 5/97 objektumából;⁵⁷ a díszítetlen talptöredékről pedig Mistelbach depójából⁵⁸ tudok.

Ansa lunata-fül (13. kép 3.)

Dolný Peter 43-B sírja bütyöklábas korsóján,⁵⁹ de Sládkovičovo-Nové Diely⁶⁰ és Esztergályhorváti településén is megtalálható ez a megoldás.⁶¹ A forma általános a kárpát-medencei tell-kultúrákban.

Bordázott / besimításos fül (7. kép 4.)

Pillanatnyilag csak Velim-Skalka⁶² és Veselé⁶³ településeiről ismerem e meglehetősen ritka fültípust.

Bowl with raised knobs at the rim (Fig. 8. 3, 5)

The best analogies of our steeply raised and curved specimen are known from Soltvadkert⁴⁰ and graves no. 10 and 25 at Tiszafüred, Majoros-halom,⁴¹ while variants supplied with handles were found in grave no. 104 at Tiszafüred-Majoros⁴² and at Mannersdorf.⁴³ Although in the Franzhausen hoard, dated to the earliest period of the Tumulus culture, several items are evident, one of our specimens is flatter, while the other one is higher. However, the mode of handle application on the bowls is alike.⁴⁴ Similar vessels were unearthed from the cemetery of Dolný Peter,⁴⁵ at the settlement of Esztergályhorváti,⁴⁶ as well as from feature no. 5/97 of Gellénháza⁴⁷ and pit no. 1326 of Ordacsehi.⁴⁸ It came to light from the material of the house at Hegyfalú together with a Gáta-Wieselburg type bowl.⁴⁹ Its later (Bz C) variant with horizontally placed handles, reflecting Magyarád traditions, is known from the Großmugl I hoard,⁵⁰ while the youngest variants (e.g. Moravský Písek)⁵¹ derive from the Bz D period.

Rim supplied with raised knobs combined with wavy applied rib decoration (Fig. 8. 2)

I could not find exact analogies to this configuration. However, the knobs at rims are supplied with straight applied rib on two bowls of the house at Hegyfalú,⁵² on the specimen recovered from the urn grave no. 167 at Jánoshida-Berekhát, dated to the early period of the Tumulus culture,⁵³ as well as on the bowl with raised knobs at rim excavated in pit no. 44 of the Domaszék settlement, dated to the Koszider period.⁵⁴

50 LAUERMANN-HAHNEL 1998/1999, 97, Taf. 2/9

51 PALÁTOVÁ, H.-SALAŠ, M.: Bronze- und urnenfelderzeitliche Gefäßdepotfunde in Mähren. Archäologie Österreichs Sonderausgabe 9/10. Depotfunde der Bronzezeit im mittleren Donauraum. (1998/1999) Abb. 2, 9.

52 KÁROLYI 1979–80, 138, 3. kép 2–3.

53 CSÁNYI M.: Árokkal körülvett sírok a halomsíros kultúra jánoshidai temetőjében. Graves surrounded by ditches in the Jánoshida cemetery of Tumulus grave culture. ArchÉrt 107 (1980) 8. kép 9.

54 SÁNTA G.: A Halomsíros kultúra Domaszék-Böröcsök-tanyai településének legkorábbi szakasza és a telep szerkezete. Die früheste Phase und die Struktur der Siedlung der Hügelgräber-Kultur in Domaszék-Böröcsök Gehöft. Tisicum XIX. (2009) 262., 265., 4. kép 1.

55 BENKOVSKY-PIVIVAROVÁ, Z.: Zur Datierung des bronzezeitlichen Gräberfeldes von Nové Zámky-Ziegelei. In: Aktuelle Probleme der Forschung der Frühbronzezeit in Böhmen und Mähren und in der Slowakei. Nitra, 1999. 200., Abb. 2. 8.

56 SIMON-HORVÁTH 1999, 2. kép 6.

57 SIMON-HORVÁTH 1999, 2. kép 8.

58 EIBNER 1969, 22–23., Abb. 3. 5.

59 DUŠEK 1969, 74. Abb. 15. 8.

60 BARTÍK 2000, Obr. 3. 3.

61 HORVÁTH 1994, 1. kép 6–7.

62 HARDING ET AL. 2007, Pl. 2. 9–10.

63 BARTÍK 1996, 194., Tab. 4. 2.

40 GAZDAPUSZTAI, GY.: Der Gussformfund von Soltvadkert. Acta-ArchHung 9 (1959) Taf. I. 24

41 KOVÁCS 1975, pl. 2. 10/2, pl. 3. 25/4

42 KOVÁCS 1975, pl. 10. 104/1

43 NEUGEBAUER 1980, 161., Abb. 16. 56

44 NEUGEBAUER ET AL. 1998/99, 30–31, Abb. 26. 1–3, 5–7, 9

45 Grave no. 38: DUŠEK 1969, 72. Abb. 15. 2

46 HORVÁTH 1994, fig. 2. 10

47 SIMON – HORVÁTH 1999, fig. 2. 7

48 KISS 2007a, 221. and Kiss in press fig. 4. 13

49 KÁROLYI 1979–80, 138, 142, fig. 3

50 LAUERMANN-HAHNEL 1998/1999, 97, Taf. 2/9

51 PALÁTOVÁ, H.-SALAŠ, M.: Bronze- und urnenfelderzeitliche Gefäßdepotfunde in Mähren. Archäologie Österreichs Sonderausgabe 9/10. Depotfunde der Bronzezeit im mittleren Donauraum. (1998/1999) Abb. 2, 9

52 KÁROLYI 1979–80, 138, fig. 3. 2–3

53 CSÁNYI M.: Árokkal körülvett sírok a halomsíros kultúra jánoshidai temetőjében. Graves surrounded by ditches in the Jánoshida cemetery of Tumulus grave culture. ArchÉrt 107 (1980) fig. 8. 9

54 SÁNTA G.: A Halomsíros kultúra Domaszék-Böröcsök-tanyai településének legkorábbi szakasza és a telep szerkezete. Die früheste Phase und die Struktur der Siedlung der Hügelgräber-Kultur in Domaszék-Böröcsök Gehöft. Tisicum XIX. (2009) 262., 265., fig. 4. 1

Tárolóedények / fazekak peremén (5. kép 2., 6. kép 1.) vagy alatta (5. kép 3.) a vállon található benyomkodott lécdísz Meglehetősen általános, gyakori és a halomsíros kultúra egész időszakában kedvelt megoldás. Talán a legkorábbi példányok Mannersdorfból, a Věteřov kultúra böheimkircheni csoportjába (Bz A2–B1) sorolt településről ismeretesek.⁶⁴

Körömbenyomkodás (14. kép 3.)

Meglehetősen ritkán alkalmazott eljárás. Mannersdorfból a Věteřov kultúra böheimkircheni csoportjába (Bz A2–B1) sorolt település anyagából tudok csak hasonlóról.⁶⁵

Farkasfogas, vízszintesen elhelyezett, karcolt háromszögekből álló dísz (8. kép 1.)

A hegykői depó kúpos nyakú edényén,⁶⁶ Kemenessömjén szétszántott halomsírjainak anyagában és a velemi Szent Vid edényén⁶⁷ látható ilyen. Szerkezetében hasonló és csak részben eltérő megoldást közöltek Esztergályhorváti településéről.⁶⁸

Farkasfogas, függőlegesen elhelyezett díszítés (10. kép 5.)

A velemi Szent Vid előbb idézett edényén ez a díszítési mód is látható.⁶⁹ A háromszögben bekarcolt vonalak kitöltése pontokkal – itt apró rovátkolással – a Věteřov kultúra hatását jelzi. Böheimkirchen településének egyik tálperemén, valamint az ugyanonnan származó „amfóra”-szerű edényeken és tálakon,⁷⁰ továbbá a szomszédos burgenlandi Großhöflein–Föllik-i Litzenkerámiát is tartalmazó, Věteřov-korú állítólagos kettőssírja és a III. feltárási helyszínen egy-egy edényének⁷¹ díszítési módja is ez. Ilyen díszítésű edénytöredékek újabban Vas megyében, a Rába folyó mellett fekvő Sárvár határában, a Gyöngyös-patak partján található településekről is előkerültek.⁷²

A motívum divatja – a motívum kitöltése szaggatott és folyamatos vonallal – azonban tovább él és a kifejtett és a fiatalabb halomsíros periódusban is jellemző. Megtalálható például Maisbirbaum-Zohor fázisra datált Großmugl I. és II.,⁷³ valamint Zwendorf⁷⁴ depójában, a

Conical bowl with slightly curved body (Fig. 9. 2–6)

Analogies can be mentioned from grave no. 15 of Nové Zámky (Ěrsekújvár)-Ziegelei, dated to end of BzB1,⁵⁵ or pit no. 5/97 of the nearby Gellénháza settlement.⁵⁶

Pedestalled bowl (Fig. 8. 1)

A similar specimen was recovered in pit no. 5/97 at the settlement of Gellénháza,⁵⁷ and an undecorated base fragment is known from the Mistelbach hoard.⁵⁸

Ansa lunata handle (Fig. 13. 3)

This handle type is seen on a jug with lug-shaped legs from grave no. 43-B at Dolný Peter,⁵⁹ as well as at the settlements of Sládkovičovo-Nové Diely⁶⁰ and Esztergályhorváti.⁶¹ The shape is widespread in the tell cultures of the Carpathian Basin.

Handle with applied rib / smoothing (Fig. 7. 4)

At present I know this quite rare handle type only from the sites of Velim-Skalka⁶² and Veselé.⁶³

Impressed applied rib at the rim of (Fig. 5. 2, Fig. 6. 1), below (Fig. 5. 3) and on the shoulder of storage vessels/pots

This is a fairly common and frequent type during the entire period of the Tumulus culture. The possibly earliest specimens are known from the settlement of Mannersdorf of the Böheimkirchen group of the Věteřov culture (Bz A2–B1).⁶⁴

Nail impression (Fig. 14. 3)

This is a scarcely applied treatment. The only similar item is known from the settlement of Mannersdorf of the Böheimkirchen group of the Věteřov culture (Bz A2–B1).⁶⁵

Horizontally running, wolf-tooth decoration composed of incised triangles (Fig. 8. 1)

Such a decoration appears on a vessel with conical neck in the Hegykő hoard,⁶⁶ in the assemblage of the plowed-out burial mounds of Kemenessömjén⁶⁷ and at the vessel of Velem, Szent Vid. A structurally similar, and

64 NEUGEBAUER 1980, 160–161., Abb. 11–13.

65 NEUGEBAUER 1980, 160., 164., Abb. 8. 18., Abb. 23. 96–97.

66 ILON 1999, 6. tábla 1.

67 KÁROLYI 1979–80, 10. kép 5, 11. kép 2.

68 HORVÁTH 1994, 2. kép 3.

69 KÁROLYI 1979–80, 11. kép 2.

70 NEUGEBAUER, J.-W.: Bronzezeit in Ostösterreich. St. Pölten, 1994. Abb. 64/7, Abb. 68/9, Abb. 68/1, 3, 19–20.

71 BENKOVSKY-PIVOVAROVÁ, Z.-GÖMÖRI, J.-KAUS, K.: Grabfunde der Kultur mit Litzenkeramik in Ostösterreich und in Westungarn. *Archaeologia Austriaca* 71. (1987) 21., 25., Abb. 4/16; BENKOVSKY-PIVOVAROVÁ, Z.: Zum „Brotlaibidol” vom Föllik, Gemeinde Großhöflein, Burgenland. *Burgenländische Heimatblätter* 39/1 (1977) Abb. 2/7.

72 BÉKEI 2007, 49–51., 61–66., 27. tábla 11., 28. tábla 3., 31. tábla 3.

73 LAUERMANN-HAHNEL 1998/1999, 94–99, Taf. 1/18, Taf. 4/1.

74 LINDINGER 1998/1999, 80. Abb. 4. 37.

55 BENKOVSKY-PIVOVAROVÁ, Z.: Zur Datierung des bronzezeitlichen Gräberfeldes von Nové Zámky-Ziegelei. In: *Aktuelle Probleme der Forschung der Frühbronzezeit in Böhmen und Mähren und in der Slowakei*. Nitra, 1999. 200., Abb. 2. 8

56 SIMON-HORVÁTH 1999, fig. 2. 6

57 SIMON-HORVÁTH 1999, fig. 2. 8

58 EIBNER 1969, 22–23., Abb. 3. 5

59 DUŠEK 1969, 74. Abb. 15. 8

60 BARTÍK 2000, Obr. 3. 3

61 HORVÁTH 1994, fig. 1. 6–7

62 HARDING ET AL. 2007, Pl. 2. 9–10

63 BARTÍK 1996, 194., Tab. 4. 2

64 NEUGEBAUER 1980, 160–161., Abb. 11–13

65 NEUGEBAUER 1980, 160., 164., Abb. 8. 18., Abb. 23. 96–97

66 ILON 1999, pl. 6. 1

67 KÁROLYI 1979–80, fig. 10. 5, fig. 11. 2

Bz C-re datált Niederfellebrunn leletei között⁷⁵ és Mörtersdorf I. halomsír Bz C2/D-re keltezett 1. sírja talpas amfóráján.⁷⁶ De megvan a késő halomsíros-korai urnamezős korú Rabensburg-i sírban is.⁷⁷ Azaz hosszú időn át és rendkívül kedvelt motívum.

E tipológiai rész és a néhány párhuzam felsorolását követően okvetlenül fontos felhívnom a figyelmet az edények dolomitos-kerámiatöredékes soványítására. Az előbbi a helyi – többnyire hátrányos következményekkel járó⁷⁸ – nyersanyag felhasználásának és a helyben végzett fazekas munkának az egyértelmű bizonyítéka. A durva adalékokkal történő soványítás nagyon jellemző a halomsíros kultúra fazekasaira és mai ismereteink szerint egyedülállónak⁷⁹ tűnik a korszak más kultúráinak fazekas hagyományai között. Az is érdekes, hogy esetünkben – ellentétben a részletesen vizsgált alsóbáránpusztai fazekastermékekkel⁸⁰ – az ún. finomkerámia (tálak, bögrék/korsók stb.) többsége is durva soványítású. Az adalékként alkalmazott tört kerámia használatát Kreiter Attila az esztergályhorváti telep vizsgálatai alapján⁸¹ – hipotetikusan – idegen kultúra hatásának, nem a halomsíros kultúra fazekas tradíciójának tartja. Mivel a most közlésre kerülő edények között szinte mindegyikben⁸² van tört kerámia és idegen hatást – a kerámiatípusok között – én nem igazán látok, úgy gondolom, hipotézise pontosítandó, felülvizsgálandó és további lelőhelyek, minták feldolgozását igényli.

A gödör anyagának keltezése és kronológiai helyzete a nyugat-dunántúli halomsíros időszakban

A bronzkor időrendje máig a bronztárgyak tipológiájára épül. Miután a tárgyalt gödörből nem került elő egyetlen bronztárgy sem, csak a kerámiatárgyakra hagyatkozhatok, amelyek részletes, a korszakra vonatkozó tipokronológiája⁸³ még kidolgozásra vár. A bütyöklábas

only partly different, item was published from the Esztergályhorváti settlement.⁶⁸

Wolf-tooth, vertically placed decoration (Fig. 10. 5)

This decoration type is also seen on the above-mentioned vessel at Velem, Szent Vid.⁶⁹ The influence of the Věteřov culture is indicated by the incised triangles filled with dots, but in this case with short, linear incisions. The same motif is found at a bowl rim, on amphora-like vessels and other bowls at the settlement of Böheimkirchen.⁷⁰ The type also was recovered in the presumed double grave of the Věteřov culture and at the excavation locality no. III of the adjacent Großhöflein-Föllik. The site contained Litzenkeramik as well.⁷¹ Ceramic sherds with similar decoration have recently been found in Vas County, in the vicinity of Sárvár along the Rába river and at the settlements located on the bank of the Gyöngyös stream.⁷²

The popularity of the motif, filling with dashed and continuous lines, persisted also in both the developed and younger phases of the Tumulus culture. It occurs, for example, in the hoards of Großmugl I and II⁷³ and at Zwendorf⁷⁴ (each dated to the Maisbirbaum-Zohor phase), among the finds of Niederfellebrunn (dated to BzC),⁷⁵ on a pedestalled amphora found in grave no. 1 at the Mörtersdorf I burial mound (dated to Bz C2/D),⁷⁶ as well as in the Late Tumulus – Early Urnfield period Rabensburg grave.⁷⁷ Thus, it was a popular decoration for a long period of time.

Following the typological summary and the enumeration of some analogies, the dolomite-grog temper of the vessels must definitely be considered. The former one is the clear evidence of the use of local, mostly unfavorable,⁷⁸ raw material, and of local-scale ceramic manufacturing. Tempering with coarse material is a peculiarity of the Tumulus culture, and, according to our current

75 LAUERMANN, E.: Neue mittelbronzezeitliche Funde aus Weinviertel, NÖ. Fundberichte aus Österreich 29. (1990) 37–39, Taf. 1/1.

76 EBNER, D.: Mittelbronzezeitliche Grabhügel in Mörtersdorf, Niederösterreich. Fundberichte aus Österreich 45. (2006) 215, 225. Taf. 1.2.

77 MELZER, G.: Eine mittelbronzezeitliche Brandbeisetzung aus Rabensburg, Niederösterreich. Fundberichte aus Österreich 30. (1991) 69, Abb. 2.

78 KREITER 2006, 152–154.

79 KREITER 2006, 156–158.

80 KREITER 2006, 157.

81 KREITER 2006, 160., KREITER 2007, 152.

82 KREITER 2007, 162.

83 Kivételes Kiss Viktóriának a mészbetétes kultúra területén folyamatban lévő hasznos és eredményes munkássága. A legújabb és ugyanott a téma korábbi irodalma. Kiss V.: A bronzkori kerámia-készlet változásairól. (A mészbetétes kerámia kultúrája tipológiai vázlata). Über die Veränderung der bronzezeitlichen Keramik-Inventare (Typologischer Abriß der Inkrustierten Keramik). Tisicum XIX. (2009) 155–174; A korai halomsíros időszak kerámia típuskörének kidolgozatlanására utal, Kovács T.: Újabb adatok

68 HORVÁTH 1994, fig. 2. 3

69 KÁROLYI 1979–80, fig. 11. 2

70 NEUGEBAUER, J.-W.: Bronzezeit in Ostösterreich. St. Pölten, 1994. Abb. 64/7, Abb. 68/9, Abb. 68/1, 3, 19–20

71 BENKOVSKY-PIVOVAROVÁ, Z.–GÖMÖRI, J.–KAUS, K.: Grabfunde der Kultur mit Litzenkeramik in Ostösterreich und in Westungarn. Archaeologia Austriaca 71. (1987) 21., 25., Abb. 4/16; BENKOVSKY-PIVOVAROVÁ, Z.: Zum „Brotlaibidol“ vom Föllik, Gemeinde Großhöflein, Burgenland. Burgenländische Heimatblätter 39/1 (1977) Abb. 2/7

72 BÉKEI 2007, 49–51., 61–66., pl. 27. 11, pl. 28. 3, pl. 31. 3

73 LAUERMANN-HAHNEL 1998/1999, 94–99, Taf. 1/18, Taf. 4/1

74 LINDINGER 1998/1999, 80. Abb. 4. 37

75 LAUERMANN, E.: Neue mittelbronzezeitliche Funde aus Weinviertel, NÖ. Fundberichte aus Österreich 29. (1990) 37–39, Taf. 1/1

76 EBNER, D.: Mittelbronzezeitliche Grabhügel in Mörtersdorf, Niederösterreich. Fundberichte aus Österreich 45. (2006) 215, 225. Taf. 1.2

77 MELZER, G.: Eine mittelbronzezeitliche Brandbeisetzung aus Rabensburg, Niederösterreich. Fundberichte aus Österreich 30. (1991) 69, Abb. 2

78 KREITER 2006, 152–154

bögrék/korsók nagy száma és így meghatározó mivoltuk miatt azonban figyelemmel kell lenni arra is, hogy a Dolný Peter-i temetőt hosszabb időszakon át használták, de egyes sírjai keverték⁸⁴ is.

A korszak és a halomsíros időszak legújabb összefoglalását Vékony Gábor és Kiss Viktória⁸⁵ írták meg. Ebbe a képbe kiválóan elhelyezhetők leleteink.

A leletanyag jellegének egy része (pl. farkasfogas, karcolt díszítések) több Vas és Zala megyei lelőhely anyagával mutatnak rokonságot, ellentétben a kisalföldi leletek egyes jellemzőivel (vízszintesen elhelyezett fülek). A Dolný Peter-i jellegű bütyöklábas korsók azonban az említett területek (Kisalföld, Vas, Zala) mindegyikéről előkerültek. Utóbbiak tehát általános „divatként” értelmezhetők a térségben a megelőző időszakban élő (?) késő Věteřov–magyarádi kultúrkomplexumban. Fel kell hívnom azonban a figyelmet arra, hogy míg a késő magyaradiként említett példányok gömbös vagy nyomott gömbös testűek, addig a mi példányaink hasvonala hangsúlyozott. De ennek nem biztos, hogy különösebb jelentőséget kell tulajdonítani, hiszen mindkét variáns (nyomott gömbös testű és éles hasvonalú) egy gödörben fordul elő Mannersdorfban.⁸⁶

Egyetért a kutatás⁸⁷ abban, hogy a bütyöklábas bögre/korsó és a vonalkázott háromszög mintasor a halomsíros kultúra jellegzetességeivé válnak erre az időszakra. A csücskös peremmel ellátott edények (tárolóedény, fazék, tál) népszerűek, széles körben elterjedtek és a korai- és középső halomsíros időszakban⁸⁸ is jellemzőek és a halomsíros kultúra jellegzetességeivé is válnak erre az időszakra. A csücskös különböző variációi (meredeken, ívelten kihajlóan vagy vízszintesen kihúzott⁸⁹) között pillanatnyilag⁹⁰ nem látok kronológiai különbséget, hiszen a vizsgált leletanyagon kívül Mannersdorfban együttesen előfordul mindhárom megoldás.

A mi gödrünkben is vannak a hasukon bütyökkel díszített edények, de se árckolt bütyök nincsenek, mint a Mistelbach-i⁹¹ és a hegykői depóban, vagy a nagydéli sírokban, de vízszintesen elhelyezett – Aunjetitzi eredetű, de magyarádi hatást tükröző – fülek sem.⁹² A hason bütyök a kárpát-medencei tell-kultúrák sajátja,

knowledge, it appears to be a unique characteristic⁷⁹ among pottery traditions of other cultures of the period. It is also interesting that, contrary to the carefully studied ceramic products of Alsóbárándpuszta,⁸⁰ the majority of fine vessels (bowls, jugs/mugs) is coarse tempered as well. Based on the investigations on the Esztergályhorváti settlement,⁸¹ Attila Kreiter hypothetically suggests the use of grog temper as a foreign cultural influence and not as an element of the pottery tradition of the Tumulus culture. Since almost each of the ceramics in this article contains grog,⁸² and I do not recognize non-local vessel types, I think his hypothesis needs to be refined and reconsidered, as well as further examinations of samples from other sites are required.

Dating and chronological position of the material recovered from the pit in the Tumulus culture period in Western Transdanubia

The Bronze Age chronology is still based on the typology of bronze objects. Since not one single bronze artifact was found in the studied pit, we can only rely on ceramic finds, however, their detailed typochronology⁸³ has not been elaborated yet. Because of the large number of characteristic jugs/mugs with lug-shaped legs, it also must be considered that the cemetery of Dolný Peter was used for a long period of time and some of its graves are also mixed.⁸⁴

Gábor Vékony and Viktória Kiss have published the most recent summaries of the period and the Tumulus culture.⁸⁵ Our finds remarkably fit this picture.

Some peculiarities of the material (e.g. wolf-tooth and incised decorations) share more similarities to several assemblages in Vas and Tolna Counties than some of those found in the Little Hungarian Plain (horizontally applied handles). However, the Dolný Peter-like jugs with lug-shaped legs have been recovered from each mentioned area (Little Plain, Vas and Zala Counties). Consequently, the latter objects can be interpreted as general “fashion” in the Late Věteřov – Magyarád cultural complex that existed in the region

a mészbetétes kerámia kultúrájának fémművességéhez. *Neuere Beiträge zur Metallkunst der Kultur der inkrustierten Keramik. Veszprém megyei Múzeumok Közleményei 19/20. (1994) 124; Kovács 1994. 162.*

84 HÄNSEL 1968, 156; BENKOVSKY-PIVOVAROVÁ 1994.

85 VÉKONY 2000; KISS 2007b

86 NEUGEBAUER 1980, Abb. 6.

87 HORVÁTH 1994, 219.

88 BARTÍK 2000, 26.

89 HÄNSEL 1968, Beilage 7; NEUGEBAUER 1980, 171. Abb. 28. 1, 7, 8.

90 Tipokronológiájuk kidolgozását azonban talán nem lenne érdektelen elvégezni.

91 EIBNER 1969, Abb. 3. 9.

92 BARTELHEIM 1998, 32–34, Taf. 41. K1.2, Taf. 42. K2.2, L1.2; ILON 1999, 8. tábla 3, 1. tábla 2, 5, 4. tábla 1, 5, 1. tábla 6, 3. tábla 7, 4. tábla 2, 6. tábla 2.

79 KREITER 2006, 156–158

80 KREITER 2006, 157

81 KREITER 2006, 160., KREITER 2007, 152

82 KREITER 2007, 162

83 The ongoing, fruitful activity of Viktória Kiss in the territory of the Encrusted Pottery Culture is exceptional. The most recent and the earlier publications of the topic: Kiss V.: A bronzkori kerámia-készlet változásairól. (A mészbetétes kerámia kultúrája tipológiai vázlata). *Über die Veränderung der bronzzeitlichen Keramik-Inventare (Typologischer Abriß der Inkrustierten Keramik). Tisicum XIX. (2009) 155–174*; she refers to the incomplete ceramic typology of the early Tumulus culture period, Kovács T.: Újabb adatok a mészbetétes kerámia kultúrájának fémművességéhez. *Neuere Beiträge zur Metallkunst der Kultur der inkrustierten Keramik. Veszprém megyei Múzeumok Közleményei 19/20. (1994) 124; Kovács 1994. 162*

84 HÄNSEL 1968, 156; BENKOVSKY-PIVOVAROVÁ 1994

85 VÉKONY 2000; KISS 2007b

de a halomsíros kultúra jellegzetessége is.⁹³ Hiányoznak a Litzenkerámiára jellemző edények és díszítések, ellentétben a Győr-Ménfőcsanakról közölt sírok,⁹⁴ de a Zalaegerszeghez tartozó Ságod-bekeházai,⁹⁵ vagy a Szombathely-kámoni⁹⁶ és a sárvári⁹⁷ telepek anyagával, ahol ezek megtalálhatók.

Azaz összegezve megállapítható: a gödör leletanyagában sem a Gáta-Wieselburg, sem a Litzenkerámia, de a mészbetétes kerámia kultúrája lenyomatai sem találhatóak meg. Ellentétben például a Vörsről közölt mészbetétes kerámia és a Dolný Peter kulturális ötvöződést tükröző bögrével,⁹⁸ holott Veszprém megye⁹⁹ a DMK elterjedési területének szerves része. Tehát esetünkben tisztán – esetleg a Věteřov-kultúra hatása a díszített csupron (10. kép 5.) – csak a Halomsíros kultúra elemei tapinthatók ki.

Ilyen momentumok figyelembevételét követően a gödör anyagát az idősebb halomsíros periódusra [Ältere Hügelgräberbronzezeit (=Mistelbach-Regelsbrunn)] datálom, amikor a még retardáló Gáta-Wieselburg, a Věteřov,¹⁰⁰ a mészbetétes,¹⁰¹ a Litzenkeramik¹⁰² és esetleg még a magyarádi kultúra Dolný Peter-i fázisa¹⁰³ egyidejűleg él. Az egyes területek emlékegyanyagában a hatás erőssége – véleményem szerint – attól függ, hogy a halomsíros kultúra által a lassan és több hullámban¹⁰⁴ megszállt területen milyen kultúra élt korábban, vagy az adott időpontban melyik volt szomszédos, avagy a halomsíros kultúra érkezése, hatásmechanizmusa, mobilitása¹⁰⁵ melyik szakaszában vagyunk.

A gödör tehát korábbi a nagydémi síroknál és fiatalabb a vépi „kenyéridolokat” (Brotlaibidol) tartalmazó, a Bz A2 vége–Bz B1 elejéről¹⁰⁶ származó gödörnél. Azaz a koszideri időszakra (Bz B1), de annak is az első, ko-

during the preceding period. It must be noted though that while the Late Magyarád specimens have globular or pressed globular shapes, the belly line of our findings is emphasized. However, it is not certain that this attribute has any particular significance since both variants (i.e. pressed globular body and sharp belly line) occurred in the same pit at Mannersdorf.⁸⁶

The research agrees⁸⁷ that the jug/mug with lug-shaped legs and the row of incised feathered triangles became the characteristics of the Tumulus culture by this period. Vessels supplied with raised knobs on the rim (storage vessels, pots, bowls) were popular and widespread in both the Early and Middle Tumulus culture periods.⁸⁸ Currently I do not assume chronological differences based on the different variants of the knobs (steeply, curvy or horizontally everted⁸⁹)⁹⁰ as all of these forms occurred in our assemblage and in Mannersdorf too.

Vessels with lugs on the bellies are also found in our pit, but neither grooved lugs, such as in the Mistelbach⁹¹ and the Hegykő hoards or in the graves of Nagydém, nor horizontally placed handles, derived from the Aunjetitz culture with Magyarád influence, are present.⁹² Lugs placed on the belly are common features in both the tell cultures of the Carpathian Basin and the Tumulus culture.⁹³ In contrast to the published graves of Győr-Ménfőcsanak⁹⁴ and the settlement materials of Ságod-Bekeháza belonging to Zalaegerszeg,⁹⁵ Szombathely-Kámon⁹⁶ and Sárvár,⁹⁷ the characteristic vessels and motifs of the Litzenkeramik are lacking at our site.

In sum, opposite to the encrusted ceramic published from Vörs and the mug from Dolný Peter reflecting cultural interfusion,⁹⁸ and despite the fact that Veszprém County belongs to the organic part of the distribution of the Transdanubian EPC,⁹⁹ traces of neither the Gáta-Wieselburg culture, nor the Litzenkeramik, nor the Encrusted Pottery Culture can be discerned in the pit material. Thus, at our site, with the exception of a

93 NEUGEBAUER 1980, 170.

94 EGRY 2004; KOVÁCS 1997; KISS 2007b

95 KVASSAY-KISS-BONDÁR 2004, 18. kép 8–12.

96 ILON G.: Szombathely őskori településtörténetének vázlata. Avagy a római kor előtt is volt élet. Outline of the Pre-historic settlement of Szombathely, or life before the Roman Age. Szombathely, 2004. LXXXIII. tábla

97 BÉKEI 2007, 25. tábla 2.

98 HONTI SZ.: A Mészbetétes kerámia kultúrája leletei Somogyvárról. Die Funde der Kultur der Inkrustierten Keramik aus Somogyvár. Somogyi Múzeumok Közleményei X. (1994) 9., 2. kép

99 VÉKONY 2000, 181.

100 BENKOVSKY-PIVOVAROVÁ 1996, 157.

101 KOVÁCS 1994, 159.

102 KOVÁCS 1994, 161–162; BENKOVSKY-PIVOVAROVÁ 1996, 163; VÉKONY 2000, 174–178; KISS in press Katalógusában több mint 100 lelőhely szerepel.

103 KOVÁCS 1994, 161.

104 KOVÁCS 1994, 162; BENKOVSKY-PIVOVAROVÁ 1996, 158; ILON 1999, 258.

105 JOCKENHÖVEL, A.: Räumliche Mobilität von Personen in der mittleren Bronzezeit des westlichen Mitteleuropa. Germania (1991) 49–62.

106 ILON G.–NAGY M.: Vép, Vasút út, Lakópark (Vas megye, Nyugat-Dunántúl, Magyarország). Vép, Vasút Straße, Wohnanlage (Komitat Vas, Westtransdanubien, Ungarn). 210. im Druck 2010.

86 NEUGEBAUER 1980, Abb. 6

87 HORVÁTH 1994, 219

88 BARTÍK 2000, 26

89 HÄNSEL 1968, Beilage 7; NEUGEBAUER 1980, 171. Abb. 28. 1, 7, 8

90 However, their typochronology would probably be worth developing.

91 EIBNER 1969, Abb. 3. 9

92 BARTELHEIM 1998, 32–34, Taf. 41. K1.2, Taf. 42. K2.2, L1.2; ILON 1999, pl. 8. 3, pl. 1. 2, 5, pl. 4. 1, 5, pl. 1. 6, pl. 3. 7, pl. 4. 2, pl. 6. 2

93 NEUGEBAUER 1980, 170

94 EGRY 2004; KOVÁCS 1997; KISS 2007b

95 KVASSAY-KISS-BONDÁR 2004, fig. 18. 8–12

96 ILON G.: Szombathely őskori településtörténetének vázlata. Avagy a római kor előtt is volt élet. Outline of the Pre-historic settlement of Szombathely, or life before the Roman Age. Szombathely, 2004., pl. LXXXIII

97 BÉKEI 2007, pl. 25. 2

98 HONTI SZ.: A Mészbetétes kerámia kultúrája leletei Somogyvárról. Die Funde der Kultur der Inkrustierten Keramik aus Somogyvár. Somogyi Múzeumok Közleményei X. (1994) 9, fig. 2

99 VÉKONY 2000, 181

rábbi szakaszára¹⁰⁷ keltezhető. Új és idegen hatást jelez a DMK Veszprém megyei törzsterületén.

A kronológiával kapcsolatos gondolatsort lezárva megjegyzem, hogy Károlyi Mária a hegyfalui házat és a kemensömjéni halomsírokat is – szerintem – fiatalabbnak¹⁰⁸ keltezte, mint azok valójában. Ahogy e sorok írója is korábban¹⁰⁹ – a helyes párhuzamok ellenére ugyan a Koszideri idősakra, de helytelenül tágan a Bz B1-2-re¹¹⁰ – a hegykői edénydepót és a nagydéli sírokat. Ma már számomra is világos, hogy a nagydéli sírok és a hegykői edénydepó a Bz B1-re datálандók.

A jelenség értelmezése

Hana Palátová és Milan Salaš¹¹¹ a szakirodalmi adatok alapján az edénydeponálás, azaz a felajánlás okait az alábbiak szerint csoportosították: 1. mezőgazdasági vagy raktáráldozat, 2. eskü emléke italáldozattal, 3. építési áldozat, 4. temetkezéssel össze nem függő egyéb depó.

Esetünkben nem egy elrendezett, ép edényeket vagy többségében ép edényeket tartalmazó depóval állunk szemben. Nem zárható ugyan ki, hogy 1. egy háztakarítás (profán tevékenység) eredményének, azaz egy szemét/hulladékgyűjtő tartalmának tartsuk, de a számos ép korsó miatt valószínűbb, hogy 2. egy szertartás (szakrális megfontolású votív áldozat?¹¹²) összetört/megsemmisített maradványairól, az eltakarított „szakrális hulladék”¹¹³ egy részéről¹¹⁴ beszélhetünk. Azaz a jelenséget a Palátová és Salaš által felállított rendszer 2. csoportjába tartozónak vélem. A marhacsontokon megfigyelt darabolásnyomok éppúgy utalhatnak hétköznapi étkezés előkészítésére, mint ahogy vallási szertartással kapcsolatos rituális áldozatra, ünnepi lakomára, pontosabban annak maradványát jelenthetik.

A jelenség helyzete és tárgyi összetétele¹¹⁵: forrás közelében került elő, ugyanezeket az állatokat a térség korabeli temetkezéseiből¹¹⁶ ismerjük, az étel és ital szá-

decorated mug possibly indicating the influence of the Věteřov culture (Fig. 10. 5), only the elements of the Tumulus culture are recognizable.

Regarding these considerations, I date the assemblage of the pit to the earlier Tumulus culture period [Ältere Hügelgräberbronzezeit (=Mistelbach-Regelsbrunn)] when the very latest phase of the Gáta-Wieselburg, the Věteřov,¹⁰⁰ the Encrusted Pottery Cultures,¹⁰¹ as well as the Litzenkeramik¹⁰² and possibly also the Dolný Peter phase of the Magyarád culture¹⁰³ simultaneously existed. In my view, the strength of the influence in the archaeological record of various regions depends on which culture had previously lived in a particular area occupied by the gradual, subsequent waves of the Tumulus culture,¹⁰⁴ or which the neighboring culture was at a given time, or which phase of the arrival, the mode of action or the mobility of the Tumulus culture¹⁰⁵ we witness.

The pit is earlier than the Nagydém graves, and younger than the pit of “breadfigurines” (Brotlaibidol) at Vép from the end of Bz A2 and the beginning of Bz B1.¹⁰⁶ Thus, the feature dates to the first, early phase of the Koszider period (Bz B1)¹⁰⁷ and indicates a new and foreign influence in the main distribution area of the TEPC in Veszprém County.

Completing the chronological review, it must be noted that, in my opinion, Mária Károlyi considered the house of Hegyfalú and the burial mounds of Kemensömjén younger¹⁰⁸ than they actually are. Similarly, although the Hegykő vessel hoard and the Nagydém graves, based on right analogies, were dated to the Koszider period by the author of the current paper¹⁰⁹, but the dating was incorrectly vague to Bz B1-2.¹¹⁰ By this time I am also confirmed that the Nagydém graves and the Hegykő vessel hoard must be dated to BzB1.

The interpretation of the feature

Based on published data, Hana Palátová and Milan Salaš¹¹¹ grouped the purposes of vessel hoards, i.e. the

107 HÄNSEL 1968, 159–166.

108 KÁROLYI 1979–80, 151, 153.

109 ILON 1999, 255., 258–259.

110 BENKOVSKY-PIVOVAROVÁ 2008, 255.

111 PALÁTOVÁ, H.–SALAŠ, M.: Bronzezeitliche Gefäßdepotfunde in Mähren und benachbarten Gebieten. *Pravěk Supplementum* 9. Brno, 2002. 146.

112 BLISCHKE, J.–CZYBORRA, I.: Opfer – Abfall – Opferabfall? Bronzezeitliche Gefäßdepots. In: Horejs, B. – Jung, R. – Kaiser, E. – Teržan, B. (Hrsg.) *Interpretationsraum Bronzezeit*. Bernhard Hänsel von seinen Schülern gewidmet. UPA 121, Bonn, 2005. 481–489; SMEJTEK, L.: K interpretaci knovízských plochých talířovitých misek s tordovaným okrajem. In: Salaš, Milan – Šabatová, Klára (Ed.) *Doba popoelníkových polí a doba Halštatská. Příspěvky z IX. konference*, Bučovice 3.–6. 10. 2006. Brno, 2007. 249–263.

113 V. SZABÓ 2004, 87.

114 Hiányolom ugyanis például a szűrőedény(ek)e, amely egy ilyen italozás szükséges kelléke. Lásd erről EIBNER 1969, 47, Abb. 3. 1.

115 LINDINGER 1998/1999, Tab. 2; RENFREW, C.–BAHN, P.: *Régészeti Elmélet, módszer, gyakorlat*. Budapest, 1999. 391.; HARDING et al. 2007, 150–151.

116 Nagydém korai halomsíros idősakra keltezett 1. A sírjában: szarvasmarha, sertés, juh – Vörös I.: *Étel- és állatáldozat leletek*

100 BENKOVSKY-PIVOVAROVÁ 1996, 157

101 KOVÁCS 1994, 159

102 KOVÁCS 1994, 161–162; BENKOVSKY-PIVOVAROVÁ 1996, 163; VÉKONY 2000, 174–178; KISS in press. More than 100 sites are listed in her catalogue.

103 KOVÁCS 1994, 161

104 KOVÁCS 1994, 162; BENKOVSKY-PIVOVAROVÁ 1996, 158; ILON 1999, 258

105 JOCKENHÖVEL, A.: Räumliche Mobilität von Personen in der mittleren Bronzezeit des westlichen Mitteleuropa. *Germania* (1991) 49–62

106 ILON G.–NAGY M.: Vép, Vasút út, Lakópark (Vas megye, Nyugat-Dunántúl, Magyarország). Vép, Vasút Straße, Wohnanlage (Komitat Vas, Westtransdanubien, Ungarn). 210. in press 2010

107 HÄNSEL 1968, 159–166

108 KÁROLYI 1979–80, 151, 153

109 ILON 1999, 255., 258–259

110 BENKOVSKY-PIVOVAROVÁ 2008, 255

111 PALÁTOVÁ, H.–SALAŠ, M.: Bronzezeitliche Gefäßdepotfunde in Mähren und benachbarten Gebieten. *Pravěk Supplementum* 9. Brno, 2002. 146

mára egyaránt alkalmas tárolóedények, a főzést feltételező fazekak, az étel szervirozásához és elfogyasztásához szükséges füles és fül nélküli tálak, valamint az ital elfogyasztására utaló korsók/bögrék megléte, ezek különösen nagy száma és részbeni épségük – véleményem szerint – egy étkezéssel és ivással együtt járó rituális lakoma feltételezését erősítik meg. Depónkat a V. Szabó Gábor által leírt 3. variánsba¹¹⁷ sorolom. Miután több mint egy tucat nagyméretű tárolóedény, melegítésre és tálalásra is használható fazekak, tálalásra és evésre egyaránt alkalmas kis- és közepes méretű tálak, valamint korsók/bögrék bizonyosan találhatók az edénykészletben, így egy nagyobb létszámú – netán a teljes helyi vagy idegeneket is jelentő? – felnőtt közösség¹¹⁸ rituális szertartására következtethetünk, amelyen igazolhatóan húst ettek és italt fogyasztottak.¹¹⁹ Ehhez és a résztvevők számához némi eligazítást nyújthatnak – Peter Schauer elképzelését¹²⁰ aktualizálva – a sírokba helyezett edénykészletek. Sajnos a szűkebb térségből csak néhány ménfőcsanaki és nagydéli sír vizsgálható. A ménfőcsanaki „előhalomsíros” (Vorhügelgräberzeit) időszakra keltezett (Bz B1) sírban¹²¹ az ékszerek mellett csak 1 nagyméretű amfóraszerű urna és 1 kétfüles fazékszerű edény volt. Az újabban közzétett¹²² csanaki sírok edénymellékletei az alábbi képet mutatják. A 855. sírban: 1 bögre, a 923. sírban: 1-1 tárolóedény és korsó/bögre, az 1046. sírban: 1 kétfüles fazékszerű edény és az 1060. sírban 1 bütyöklábas korsó/bögre. A nagydéli 1.A sírban legalább 9 nagyméretű edény (tárolóedény és amfóra), 1 csupor/fazék, 2 mély tál, 3 ivóedény (köztük bütyöklábas korsó/bögre) volt használati eszközök és több állat csontjainak kíséretében. A 10. sírba épen vagy töredékesen 5 nagyméretű edényt, 1 szűrőedényt (sic!), 3 tálát, 1 kisméretű ivóedényt és állatcsontokat helyez-

offerings, as follows: 1. agricultural or storage offering, 2. commemoration of a resolution by libation, 3. construction sacrifice, 4. hoards not related to funerals.

In our particular case the hoard was not a spatially composed set of intact or mostly intact vessels. However, we can not preclude that it can be considered 1) as a result of a house cleaning episode (profane activity), thus, it may be the content of a waste pit. However, based on the numerous intact jugs, it is more likely that 2) the objects are the deliberately destroyed remains of a ritual ceremony (sacred votive sacrifice?¹¹²), and its cleared sacred waste,¹¹³ moreover, was only a certain part of it.¹¹⁴ Consequently, I regard the feature as belonging to group no. 2 in the system of Palátová and Salaš. The butchering marks observed on cattle bones may equally be indicative, or more precisely represent the remains, of either regular food preparation activities or a ritual sacrifice associated with a religious ceremony and feasting.

In my view, the location and material composition of the feature¹¹⁵ (i.e. it was located nearby a stream, the recovered animals are known from contemporary graves in the area,¹¹⁶ the presence of storage vessels suitable for both food and drinks, the cooking pots, the bowls with and without handles for food serving and consumption, the jugs/mugs for drinking and their particularly large number and partial completeness) reinforce the assumption of a ritual feasting associated with eating and drinking. I classify our hoard into the variant no. 3 in Gábor V. Szabó's system.¹¹⁷ More than a dozen of the large storage vessels, the pots suitable for heating and

Nagydém-Középrépaspuszta középső bronzkori temetőjében. Funde von Speisebeigaben und Opfertieren in dem mittelbronzealterlichen Gräbensfeld Nagydém-Középrépaspuszta. Pápai Múzeumi Értesítő – Acta Musei Papensis 5. (1995) 149–155; Nagydém 10. sírból: szarvasmarha, sertés és 12. sírjából: szarvasmarha, juh – Vörös István meghatározása. Lásd ILON 1999, 245; Balatonfűzfő késő halomsíros – korai urnamezős kori 6. sírjából: sertés, kecske/juh. Tugya Beáta meghatározása. – ILON G.: A korai urnamezős elithez tartozó újabb temetkezés Balatonfűzfő 6. sír (Magyarország, Veszprém megye) 2010. Furmánek-Festschrift, im Druck

117 V. SZABÓ 2004, 86.

118 PÁSZTOR E.: A szakrális leletek szerepe a bronzkori ember világgépének tanulmányozásában. Die Rolle der sakralen Depotfunde in der Untersuchung des Weltbildes bronzzeitlicher menschen. Tisicum XIX. (2009) 199.

119 Szathmári Ildikó (SZATHMÁRI 2009, 300–302.) funkcionális edényelemzése ugyanezt a felhasználást erősíti meg.

120 SCHAUER, P.: Tongeschirrsätze als Kontinuum urnenfelderzeitlichen Grabbrauches in Süddeutschland. In: Kovács Tibor (Hrsg.) Studien zur Metallindustrie im Karpatenbecken und benachbarten Regionen. Festschrift für Amália Mozsolics zum 85. Geburtstag. Budapest, 1996. 361–377.

121 KOVÁCS 1997, 297, 300, Abb. 1. 3–4.

122 EGRY 2004, 2, 4, 5–6. kép

112 BLISCHKE, J.–CZYBORRA, I.: Opfer – Abfall – Opferabfall? Bronzezeitliche Gefäßdepots. In: Horejs, B. – Jung, R. – Kaiser, E. – Teržan, B. (Hrsg.) Interpretationsraum Bronzezeit. Bernhard Hänsel von seinen Schülern gewidmet. UPA 121, Bonn, 2005. 481–489; SMEJTEK, L.: K interpretaci knovízských plochých talířovitých misek s tordovaným okrajem. In: Salaš, Milan – Šabatová, Klára (Ed.) Doba popoelnicových polí a doba Halštatská. Příspěvky z IX. konference, Bučovice 3.-6. 10. 2006. Brno, 2007. 249–263

113 V. SZABÓ 2004, 87

114 It must be noted that strainer(s) are not present in the assemblage, however, they were essential implements of such drinking ceremonies. See EIBNER 1969, 47, Abb. 3. 1

115 LINDINGER 1998/1999, Tab. 2; RENFREW, C.–BAHN, P.: Régészet. Elmélet, módszer, gyakorlat. Budapest, 1999. 391.; HARDING ET AL. 2007, 150–151

116 In grave no. 1 at Nagydém, dating to the early Tumulus culture period: cattle, pig, sheep – Vörös I.: Étel- és állatáldozat leletek Nagydém-Középrépaspuszta középső bronzkori temetőjében. Funde von Speisebeigaben und Opfertieren in dem mittelbronzealterlichen Gräbensfeld Nagydém-Középrépaspuszta. Pápai Múzeumi Értesítő – Acta Musei Papensis 5. (1995) 149–155; From grave no. 10 at Nagydém: cattle, pig, and from grave no. 12: cattle, sheep – analyzed by István Vörös. See ILON 1999, 245; From grave no. 10 at Balatonfűzfő, dating to the late Tumulus – early Urnfield period: pig, sheep/goat. Analyzed by Beáta Tugya. – ILON G.: A korai urnamezős elithez tartozó újabb temetkezés Balatonfűzfő 6. sír (Magyarország, Veszprém megye) 2010. FURMÁNEK-FESTSCHRIFT, in press

117 V. SZABÓ 2004, 86

tek el a használati tárgyakon kívül. A 12. sírból 2 nagyméretű edény, 1 fazék, 2 nagyobb tál, 1 kisebb tál, 2 bögre (egyik bütyöklábas) és 1 miniedény töredékeit emeltük ki az állatcsontok és a bronzeszköz mellett. A csanaki és a nagydéli edénymellékelési gyakorlat tehát részben más. Ennek időrendi oka (a csanakiak némileg korábbiak lehetnek) és/vagy a népesség eredete, összetétele (a Csanakon eltemetettek újonnan érkezők, a nagydéliak pedig már részben a helyiekkel keveredtek) közötti eltérés is a magyarázata lehet. A fontos most számunkra azonban az, hogy a csanaki újabb sírokban egy személyhez egy ivóedény (bütyöklábas bögre is: 1060. sír) tartozik. A nagydéliak esetében két sírban (1.A és 12. sír) voltak bütyöklábas edények, mindegyikben volt ivóedény – igaz néha több is. Ezek után talán nem túlzás levonni azt a következtetést, hogy a vizsgált depóban jelenlévő legalább 15 db korsó/bögre egy minimum ekkora nagyságú közösséget jelez, persze csak akkor, ha feltételezzük: egy fő csak egy ivóedényt használt a szertartás során.

A gödörben az edénytöredékek mellett 2 db *ütő-/simítókö* (14. kép 4–5.) is volt. Ez azért figyelemre méltó, mert a Bz C időszakra keltezett Maisbirbaum-i edénydepóban¹²³ szintén több kavicsot találtak. Ezek egy részét a fazekas által használt simítókövekként határozták meg. A mi példányainkon hasonló, de zúzásra (kerámia alapanyagát, vagy adalékanyagát /kavics, kerámia/, de az ételkészítésnél is lehetett segédeszköz?) is utaló nyomok láthatók. Elképzelhető tehát, hogy mivel ezek is összefüggésben álltak a rítussal, így ezeket is meg kellett semmisíteni, ugyanis a későbbiekben nem lehettek már a hétköznapi lét alkotóelemei.

Az ilyen típusú rituális gödrök, amelyekben edények és ember vagy állat, netán mindkettő csontjai is megtalálhatók, tehát nemcsak a késő halomsíros és a késő halomsíros–urnamezős átmeneti időszakban jellemzők,¹²⁴ hanem korábban is. Másrészt: az ilyen rítusok a halomsíros kultúra korábbi fázisában már léteztek.

Egy másik, ugyanilyen jellemzőkkel és leletanyaggal rendelkező, szintén halomsíros korú gödört (113. objektum) a most bemutatott gödörtől 231 m-re, a 8. sz. főút É-i oldalán tártak fel. Az ásatás területén ebből a korból (DMK és halomsíros) több oszlopszerkezetes, felszíni házat is dokumentáltak, valamint a DMK leletanyaga is előkerült. Eszerint településhez kapcsolódó, két, valószínűleg szakrális tevékenység nyomára következtethetünk?

Hasonló jelenségként értelmezem („köveket és állatcsontot”... „csaknem ép edényeket”... „sárga agyagtapasztást és égett réteget” említi az ásató)¹²⁵ az egyébként

szolgáló, a kis és közepes méretű tálak alkalmazhatóak mind a szolgálatra, mind az étkezésre, valamint a tálak/edények megtalálása a temetőben utalhat a rituális szertartásra, amely során a holtak számára a földalatti életükre szükséges tárgyakat helyezték el. A csanaki és a nagydéli edénymellékelési gyakorlat tehát részben más. Ennek időrendi oka (a csanakiak némileg korábbiak lehetnek) és/vagy a népesség eredete, összetétele (a Csanakon eltemetettek újonnan érkezők, a nagydéliak pedig már részben a helyiekkel keveredtek) közötti eltérés is a magyarázata lehet. A fontos most számunkra azonban az, hogy a csanaki újabb sírokban egy személyhez egy ivóedény (bütyöklábas bögre is: 1060. sír) tartozik. A nagydéliak esetében két sírban (1.A és 12. sír) voltak bütyöklábas edények, mindegyikben volt ivóedény – igaz néha több is. Ezek után talán nem túlzás levonni azt a következtetést, hogy a vizsgált depóban jelenlévő legalább 15 db korsó/bögre egy minimum ekkora nagyságú közösséget jelez, persze csak akkor, ha feltételezzük: egy fő csak egy ivóedényt használt a szertartás során.

szolgáló, a kis és közepes méretű tálak alkalmazhatóak mind a szolgálatra, mind az étkezésre, valamint a tálak/edények megtalálása a temetőben utalhat a rituális szertartásra, amely során a holtak számára a földalatti életükre szükséges tárgyakat helyezték el. A csanaki és a nagydéli edénymellékelési gyakorlat tehát részben más. Ennek időrendi oka (a csanakiak némileg korábbiak lehetnek) és/vagy a népesség eredete, összetétele (a Csanakon eltemetettek újonnan érkezők, a nagydéliak pedig már részben a helyiekkel keveredtek) közötti eltérés is a magyarázata lehet. A fontos most számunkra azonban az, hogy a csanaki újabb sírokban egy személyhez egy ivóedény (bütyöklábas bögre is: 1060. sír) tartozik. A nagydéliak esetében két sírban (1.A és 12. sír) voltak bütyöklábas edények, mindegyikben volt ivóedény – igaz néha több is. Ezek után talán nem túlzás levonni azt a következtetést, hogy a vizsgált depóban jelenlévő legalább 15 db korsó/bögre egy minimum ekkora nagyságú közösséget jelez, persze csak akkor, ha feltételezzük: egy fő csak egy ivóedényt használt a szertartás során.

A gödörben az edénytöredékek mellett 2 db *ütő-/simítókö* (14. kép 4–5.) is volt. Ez azért figyelemre méltó, mert a Bz C időszakra keltezett Maisbirbaum-i edénydepóban¹²³ szintén több kavicsot találtak. Ezek egy részét a fazekas által használt simítókövekként határozták meg. A mi példányainkon hasonló, de zúzásra (kerámia alapanyagát, vagy adalékanyagát /kavics, kerámia/, de az ételkészítésnél is lehetett segédeszköz?) is utaló nyomok láthatók. Elképzelhető tehát, hogy mivel ezek is összefüggésben álltak a rítussal, így ezeket is meg kellett semmisíteni, ugyanis a későbbiekben nem lehettek már a hétköznapi lét alkotóelemei.

Az ilyen típusú rituális gödrök, amelyekben edények és ember vagy állat, netán mindkettő csontjai is megtalálhatók, tehát nemcsak a késő halomsíros és a késő halomsíros–urnamezős átmeneti időszakban jellemzők,¹²⁴ hanem korábban is. Másrészt: az ilyen rítusok a halomsíros kultúra korábbi fázisában már léteztek.

Egy másik, ugyanilyen jellemzőkkel és leletanyaggal rendelkező, szintén halomsíros korú gödört (113. objektum) a most bemutatott gödörtől 231 m-re, a 8. sz. főút É-i oldalán tártak fel. Az ásatás területén ebből a korból (DMK és halomsíros) több oszlopszerkezetes, felszíni házat is dokumentáltak, valamint a DMK leletanyaga is előkerült. Eszerint településhez kapcsolódó, két, valószínűleg szakrális tevékenység nyomára következtethetünk?

Hasonló jelenségként értelmezem („köveket és állatcsontot”... „csaknem ép edényeket”... „sárga agyagtapasztást és égett réteget” említi az ásató)¹²⁵ az egyébként

szolgáló, a kis és közepes méretű tálak alkalmazhatóak mind a szolgálatra, mind az étkezésre, valamint a tálak/edények megtalálása a temetőben utalhat a rituális szertartásra, amely során a holtak számára a földalatti életükre szükséges tárgyakat helyezték el. A csanaki és a nagydéli edénymellékelési gyakorlat tehát részben más. Ennek időrendi oka (a csanakiak némileg korábbiak lehetnek) és/vagy a népesség eredete, összetétele (a Csanakon eltemetettek újonnan érkezők, a nagydéliak pedig már részben a helyiekkel keveredtek) közötti eltérés is a magyarázata lehet. A fontos most számunkra azonban az, hogy a csanaki újabb sírokban egy személyhez egy ivóedény (bütyöklábas bögre is: 1060. sír) tartozik. A nagydéliak esetében két sírban (1.A és 12. sír) voltak bütyöklábas edények, mindegyikben volt ivóedény – igaz néha több is. Ezek után talán nem túlzás levonni azt a következtetést, hogy a vizsgált depóban jelenlévő legalább 15 db korsó/bögre egy minimum ekkora nagyságú közösséget jelez, persze csak akkor, ha feltételezzük: egy fő csak egy ivóedényt használt a szertartás során.

123 DONEUS, M.: Zum mittelbronzezeitlichen Keramikdepot von Maisbirbaum, MG Ernstbrunn, PB Korneuburg, Niederösterreich. *Archaeologia Austriaca* 75. (1991) 127–128., Abb. 18.

124 HARDING ET AL. 2007, 151.

125 KISS 2007a, 221.

118 PÁSZTOR E.: A szakrális leletek szerepe a bronzkori ember világmésképek tanulmányozásában. *Die Rolle der sakralen Depotfunde in der Untersuchung des Weltbildes bronzzeitlicher Menschen*. *Tisicum* XIX. (2009) 199

119 Ildikó Szathmári's (SZATHMÁRI 2009, 300–302.) functional vessel analysis also reinforces this sort of usage.

120 SCHAUER, P.: Tongeschirrsätze als Kontinuum urnenfelderzeitlichen Grabbrauches in Süddeutschland. In: Kovács Tibor (Hrsg.) *Studien zur Metallindustrie im Karpatenbecken und benachbarten Regionen*. *Festschrift für Amália Mozsolics zum 85. Geburtstag*. Budapest, 1996. 361–377

121 KOVÁCS 1997, 297, 300, Abb. 1. 3–4

122 EGRY 2004, fig. 2, 4, 5–6

a részleteiben még nem közölt bugaszegi 1326. objektumot is.

Miután az edények teljesen idegenek a mészbetétes kerámia kultúrájának territóriumán, ezért a területre érkező, helyet foglaló új, halomsíros kultúra megtelepedési/települést alapító áldozataként is értékelem a feldolgozás jelenlegi fázisában, nem zárva ki, hogy számos más rítus (beavatás, eskü)¹²⁶ jár együtt evéssel és alkoholos italok fogyasztásával.

Az összesen és legkevesebb 60–70 darab edény magas számú a morva–szlovák–osztrák térség bronzkori edénydepóival történő összevetésben, amelyek 5–49 edényt tartalmaznak.¹²⁷ A halomsíros időszak dunántúli depói közül a Bz B1-re keltezett hegykői 11 db¹²⁸ edény volt. A csak említés és közölt fényképek szintjén ismert balatonboglári Berekre-dűlő, Klapka utcai Bz C időszakra keltezett depó 7 edényből állt.¹²⁹ Mindkettő összetétele „családi” (kisebb létszámot érintő) szakrális eseményre utal. A hegykői depó¹³⁰ a díszes és nagy, szűkszájú amfóraszerű edény mellett 3 mély tál, 1 profillált tál, 1 fazék és 5 kisebb méretű edény (2 csésze, 3 korsó/bögre) együtteséből áll. A balatonbogláriiban 1 nagyméretű tárolóedény és két amfóraszerű edény (az egyikén ívelt bordadíszek, a másikon árkkolt bütykök) voltak. Mind-egyiket egy-egy tállal fedték. Mellettük egy korsó/bögre is volt a gödörben.¹³¹

12) and each grave contained drinking vessels, sometimes even more than one. After all, probably it is not inappropriate to draw the conclusion that the presence of at least 15 jugs/mugs in the studied hoard indicate a minimum size for the community, provided the assumption that a given person was using only one drinking vessel during the ceremony.

Besides the ceramics, two pounding/polishing stones were present in the pit too (Fig. 14. 4–5). They are worth noting as several pebbles were also found in the Maisbirbaum vessel hoard,¹²³ dated to Bz C. Some of them were defined as the potter’s polishers. Similar use wear, as well as traces referring to pounding are seen on our items; they could be used for pounding the raw material or the temper (pebble, ceramic) of vessels, but could also be utilized as food preparation tools. Thus, it is possible that, as they had also been associated with the rite, and therefore could not be part of the everyday life anymore, the stones must have been destroyed as well.

Such a type of ritual pits, in which vessels and human or animal bones, or both, are found, is characteristic not only for the late Tumulus culture period and the transitional phase between the late Tumulus and the Urnfield period,¹²⁴ but also for earlier time. In other words, these rites existed already during the earlier phase of the Tumulus culture.

Another pit with similar attributes and artifacts (feature no. 113), dated also to the Tumulus culture, was revealed N of the main road no. 8, at a distance of 231 m from the present pit. Several timber-framed, surface houses belonging to this period (TEPC and Tumulus culture) were documented, and TEPC findings were also uncovered in the excavated area. Accordingly, can we suppose two features likely associated with ritual activities within this settlement?

Based on the hitherto only partially published details, the excavator mentioned “stones and animal bones”...“nearly whole vessels”...“yellow plaster and burned layer”,¹²⁵ I interpret the feature no. 1326 at Bugaszeg as a similar phenomenon.

Since the vessels are completely unusual in the territory of the Encrusted Pottery Culture, in the current phase of the evaluation, I also viewed the assemblage as a settlement foundation sacrifice of the immigrating, new, Tumulus culture, noting that plentiful other ritual activities (initiation, resolution)¹²⁶ coincide with consumption of food and alcoholic drinks.

126 V. SZABÓ 2004, 90.

127 LINDINGER 1998/1999, Tab. 2.

128 Korábbi rosz keltezésemet e helyütt is helyesbíttem. ILON 1999, 253–255., 6–8. tábla

129 HONTI SZ.–BELÉNYESY K. ET AL.: A tervezett M7-es autópálya Somogy megyei szakaszának megelőző régészeti feltárása (2002–2003) Előzetes jelentés III. In. BONDÁR M.–HONTI SZ.–KISS V.: Az M7-es autópálya Somogy megyei szakaszának megelőző régészeti feltárásai I–II–III. Kaposvár, 2004. 8–9., I. tábla 4., 1–2. kép

130 ILON 1999, 6–8. tábla

131 HONTI SZ. ET ALII.: Balatonboglár–Berekre-dűlő és Balatonboglár–Borkombinát. In. BELÉNYESY K. – HONTI SZ. – KISS V. (Szerk.) Gördülő idő. Régészeti feltárások az M7-es autópálya Somogy megyei szakaszán Zamárdi és Ordacsehi között. Rolling Time. Excavations on the M7 Motorway in County Somogy between Zamárdi and Ordacsehi. Somogy m. Múzeumok Igazgatósága – MTA Régészeti Intézete, 2007. 158–159. kép

123 DONEUS, M.: Zum mittelbronzezeitlichen Keramikdepot von Maisbirbaum, MG Ernstbrunn, PB Korneuburg, Niederösterreich. *Archaeologia Austriaca* 75. (1991) 127–128., Abb. 18

124 HARDING ET AL. 2007, 151

125 KISS 2007a, 221

126 V. SZABÓ 2004, 90

Compared to the Bronze Age vessel hoards of the Moravian – Slovakian – Austrian territory containing 5–49 vessels,¹²⁷ a total of minimum 60–70 vessels are fairly numerous. Among the Transdanubian hoards of the Tumulus culture, in the Hegykő hoard, dated to Bz B1, 11 ceramics were found.¹²⁸ The Balatonboglár, Berekre-dűlő, Klapka utca hoard, known only by a hint and published photos, and dated to the Bz C period, consisted of 7 vessels.¹²⁹ The composition of these hoards implies a “family-scale” (with the participation of few people) sacred event. In addition to the decorated, large, amphora-like vessel with narrow mouth, the Hegykő assemblage¹³⁰ included also 3 deep bowls, 1 bowl with marked profile, 1 pot and 5 smaller vessels (2 cups, 3 jugs/mugs). There were 1 large storage vessel and 2 amphora-like ceramics (with curved applied rib decorations on one of them, and grooved lugs on the other) in the Balatonboglár hoard. Each of them was covered with bowls, and a jug/mug was placed next to them in the pit.¹³¹

127 LINDINGER 1998/1999, Tab. 2

128 My previously incorrect dating is being corrected now as well. ILON 1999, 253–255., pl. 6–8

129 HONTI SZ.–BELÉNYESY K. ET AL.: A tervezett M7-es autópálya Somogy megyei szakaszának megelőző régészeti feltárása (2002–2003) Előzetes jelentés III. In: Bondár M.–Honti Sz.–Kiss V.: Az M7-es autópálya Somogy megyei szakaszának megelőző régészeti feltárásai I–II–III. Kaposvár, 2004. 8–9., pl. I. 4, fig. 1–2

130 ILON 1999, pl. 6–8

131 HONTI SZ. ET ALII.: Balatonboglár–Berekre-dűlő és Balatonboglár–Borkombinát. In: Belényesy K. – Honti Sz. – Kiss V. (eds.) Gördülő idő. Régészeti feltárások az M7-es autópálya Somogy megyei szakaszán Zamárdi és Ordacschi között. Rolling Time. Excavations on the M7 Motorway in County Somogy between Zamárdi and Ordacschi. Somogy Megyei Múzeumok Igazgatósága – MTA Régészeti Intézete, 2007, fig. 158–159

Irodalom • References

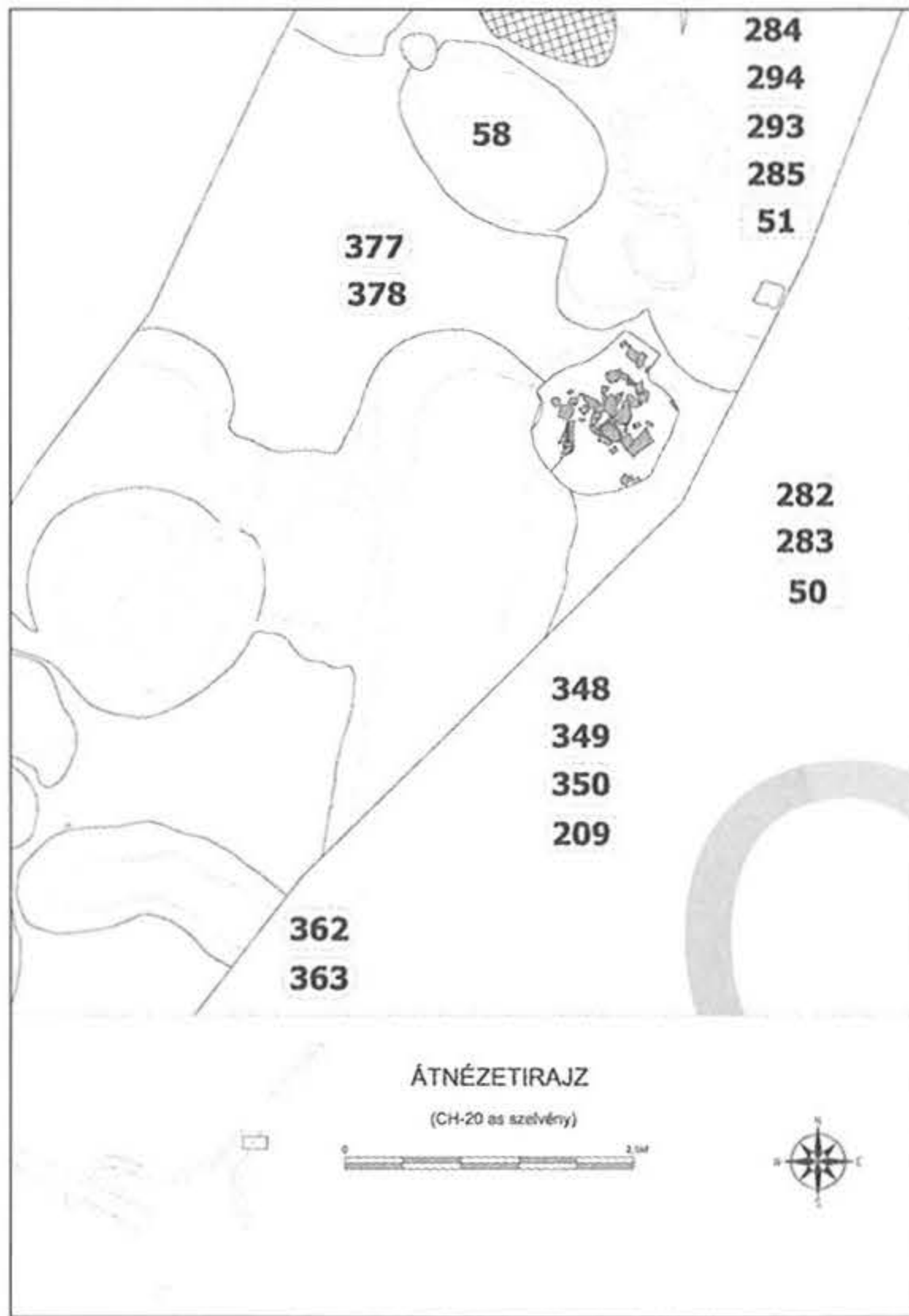
- BARTELHEIM 1998 BARTELHEIM, M.: Studien zur böhmischen Aunjetitzer Kultur – Chronologische und chorologische Untersuchungen. 1-2. UPA 46. Bonn, 1998.
- BARTÍK 1996 BARTÍK, J.: Sídliisko stredodunajskej mohylovej kultúry vo Veselom. Siedlung der mitteldanubischen Hügelgräberkultur in Veselé. Slovenská Archeológia XLIV-2. (1996) 189–252.
- BARTÍK 2000 BARTÍK, J.: Počiatky stredodunajskej mohylovej kultúry na Slovensku. Die Anfänge der mitteldanubischen Hügelgräberkultur in der Slowakei. Zborník Slovenského Národného Múzea – Archeológia 10. (2000) 11–28.
- BENKOVSKY-PIVOVAROVÁ 1992 BENKOVSKY-PIVOVAROVÁ, Z.: Zum Beginn der Belegiš-Kultur. Balcanica XXIII. (1992) 341–349.
- BENKOVSKY-PIVOVAROVÁ 1994 BENKOVSKY-PIVOVAROVÁ, Z.: Zum bronzezeitlichen Gräberfeld von Dolný Peter in der Slowakei. Archaeologia Austriaca 78. (1994) 25–27.
- BENKOVSKY-PIVOVAROVÁ 1996 BENKOVSKY-PIVOVAROVÁ, Z.: Zu Erkennungsmöglichkeiten von Migrationen am Beginn der mittleren Bronzezeit im mittleren Donaauraum. Archaeologia Austriaca 80. (1996) 157–164.
- BENKOVSKY-PIVOVAROVÁ 2008 BENKOVSKY-PIVOVAROVÁ, Z.: Zum Beginn der Mittleren Bronzezeit in Unterem Nitra-Tal in der Slowakei. Slovenská Archeológia LVI-2. (2008) 255–267.
- BÉKEI 2007 BÉKEI L.: Adatok a Nyugat-Dunántúl középső bronzkori történetéhez. Település Sárvár 84-es elkerülő 4. és 6/A lelőhelyén aunjetitzi, Věteřov, gátai és kelet-alpi elemekkel valamint litzendíszes kerámiával. Angaben zur mittelbronzezeitlichen Geschichte Westtransdanubiens. Siedlung mit Aunjetitz-, Věteřov-, Gáta- und ostalpinen Elementen und Litzenkeramik auf den Fundorten 4 und 6/A am Umleitungsweg 84 bei Sárvár. Savaria 31.1. (2007) 7–140.
- DUŠEK 1969 DUŠEK, M.: Bronzezeitliche Gräberfelder in der Südwestslowakei. Archaeologica Slovaca – Catalogi 4. Bratislava, 1969.
- EGRY 2004 EGRY I.: Halomsíros temető Győr–Ménfőcsanak-Bevásárlóközpont területén. Cemetery of Tumulus Culture in the territory of the Shopping-center of Győr–Ménfőcsanak. In: Ilon G. (Szerk.) ΜΩΜΟΣ III. Őskoros Kutatók III. Országos Összejövetelének konferenciakötete. Halottkultusz és temetkezés. Bozsok–Szombathely 2002. október 7–9. Szombathely, 2004. 121–137.
- EIBNER 1969 EIBNER, C.: Ein mittelbronzezeitlicher Gefäßverwahrfund von Schrattenberg, p. B. Mistelbach, NÖ. Archaeologia Austriaca 46. (1969) 19–52.
- HARDING et al. 2007 HARDING, A.–ŠUMBEROVÁ, R.–KNÜSEL, CH.–OUTRAM, A.: Velim. Violence and Death in Bronze Age Bohemia. Prague, 2007.
- HÄNSEL 1968 HÄNSEL, B.: Beiträge zur Chronologie der mittleren bronzezeit im Karpatenbecken. Bonn, 1968.
- HORVÁTH 1994 HORVÁTH L.: Adatok a Délnyugat-Dunántúl késő bronzkorának történetéhez. Angaben zur Geschichte der Spätbronzezeit in SW-Transdanubien. Zalai Múzeum 5. (1994) 219–235.
- ILON 1999 ILON G.: A bronzkori halomsíros kultúra temetkezései Nagydém–Középrépaszpusztán és a hegykői edénydepot. Die Bestattungen der bronzezeitlichen Hügelgräberkultur in Nagydém–Középrépaszpuszta und das Gefäßdepot von Hegykő. Savaria Pars Archaeologica 24/3. (1999) 239–276.
- KÁROLYI 1979–80 KÁROLYI M.: Késő bronzkori településnyomok Hegyfalu határában. (A halomsíros kultúra újabb leletei Vas megyében). Spätbronzezeitliche Siedlungsspuren in der Nähe von Hegyfalu. (Neuere Funde der Hügelgräberkultur im Komitat Vas). Savaria 13–14. (1979–80) 133–170.
- KISS 2007a KISS V.: A halomsíros kultúra falusias települése. In: Belényesy K.–Honti Sz.–Kiss V. (Szerk.) Gördülő idő. Régészeti feltárások az M7-es autópálya Somogy megyei szakaszán Zamárdi és Ordacsehi között. Rolling Time. Excavations on the M7 Motorway in County Somogy between Zamárdi and Ordacsehi. Somogy m. Múzeumok Igazgatósága – MTA Régészeti Intézete, 2007. 220–221.

- KISS 2007b Kiss, V.: The Middle Bronze Age in the Western Part of Hungary (On overview). In: Tiefengraber, G. (Hrsg.) Studien zur Mittel- und Spätbronzezeit am Rande der Südostalpen. UPA 148. Bonn, 2007. 15–35.
- KISS in press Kiss V.: A koszideri korszak kérdései a Dunántúlon. Kézirat, in press
- KOVÁCS 1975 Kovács, T.: Tumulus culture cemeteries of Tiszafüred. Régészeti Füzetek Ser. II. No. 17. Budapest, 1975.
- KOVÁCS 1994 Kovács, T.: Chronologische Fragen des Überganges von der Mittel- zur Spätbronzezeit in Transdanubiens. Zalai Múzeum 5. (1994) 159–172.
- KOVÁCS 1997 Kovács, T.: Das Grab von Ménfőcsanak. Ein Beitrag zu transdanubischen Denkmälern der Vorhügelgräberzeit. In: Becker, C.–Dunkelmann, M.-L.–Metzner-Nebelsick, C. et alii (Hrsg.) *Xpóvoç*. Beiträge zur prähistorischen Archäologie zwischen Nord- und Südosteuropa. Festschrift für Bernhard Hänsel. Espelkamp, 1997. 297–301.
- KREITER 2006 KREITER A.: Kerámiatechnológiai vizsgálatok a Halomsíros kultúra Esztergályhorváti–alsóbárándpusztai településéről: hagyomány és identitás. Technological examination of Tumulus culture pottery from Esztergályhorváti–Alsóbárándpuszta: tradition and identity. Zalai Múzeum 15. (2006) 149–170.
- KREITER 2007 KREITER A.: Kerámiatechnológiai tradíció és az idő koncepciója a bronzkorban. Ceramic technological tradition and the concept of time in the Bronze Age. *Ósrégészeti Levelek – Prehistoric newsletter* 8–9. (2007) 146–166.
- KVASSAY–KISS–BONDÁR 2004 KVASSAY J.–KISS V.–BONDÁR M.: Óskori és középkori település emlékei Zalaegerszeg–Ságod–Bekeháza lelőhelyen. Prähistorische und mittelalterliche Siedlungsreste von Zalaegerszeg–Ságod–Bekeháza. Zalai Múzeum 13. (2004) 119–175.
- LAUERMANN–HAHNEL 1998/1999 LAUERMANN, E.–HAHNEL, B.: Die mittelbronzezeitlichen Gefäßdepots von Großmugl in Niederösterreich. *Archäologie Österreichs Sonderausgabe* 9/10. Depotfunde der Bronzezeit im mittleren Donaauraum. (1998/1999) 88–102.
- LINDINGER 1998/1999 LINDINGER, V.: Mittelbronzezeitliche Gefäßdeponierung von Zwerndorf an der March, Nö. *Archäologie Österreichs Sonderausgabe* 9/10. Depotfunde der Bronzezeit im mittleren Donaauraum. (1998/1999) 78–87.
- NEUGEBAUER 1980 NEUGEBAUER, J.-W.: Fundmaterialien aus der ältesten Stufe der Hügelgräberbronzezeit aus dem Raume von Mannersdorf am Leithagebirge, NÖ. *Fundberichte aus Österreich* 19. (1980) 157–201.
- NEUGEBAUER ET AL. 1998/1999 NEUGEBAUER, J.-W. ET AL.: Zu Metall- und Keramikdepots der Bronzezeit aus dem Zentralraum Niederösterreichs. *Archäologie Österreichs Sonderausgabe* 9/10. Depotfunde der Bronzezeit im mittleren Donaauraum. (1998/1999) 5–45.
- SIMON–HORVÁTH 1999 SIMON H. K.–HORVÁTH L. A.: Középső bronzkori leletek Gellénháza–Budai-szer II. lelőhelyen (Zala megye). Mittelbronzezeitliche Funde in Gellénháza–Budai-szer II. (Komitat Zala). *Savaria Pars Archaeologica* 24/3. (1999) 193–214.
- V. SZABÓ 2004 V. SZABÓ G.: A tiszacsegei edénydepó. Das Gefäßdepot von Tiszacsege. *Móra Ferenc Múzeum Évkönyve – Studia Archaeologica* X. (2004) 81–113.
- SZATHMÁRI 2009 SZATHMÁRI I.: Megjegyzések a bronzkori háztartások edénykészletéről. Anmerkungen zur Gefäßensembles bronzzeitlicher Haushalten. *Tisicum* XIX. (2009) 295–307.
- VÉKONY 2000 VÉKONY G.: A koszideri korszak a Dunántúlon. Die Koszider-Periode in Transdanubien. *Komárom-Esztergom megyei Múzeumok Közleményei* 7 (2000) 173–186.

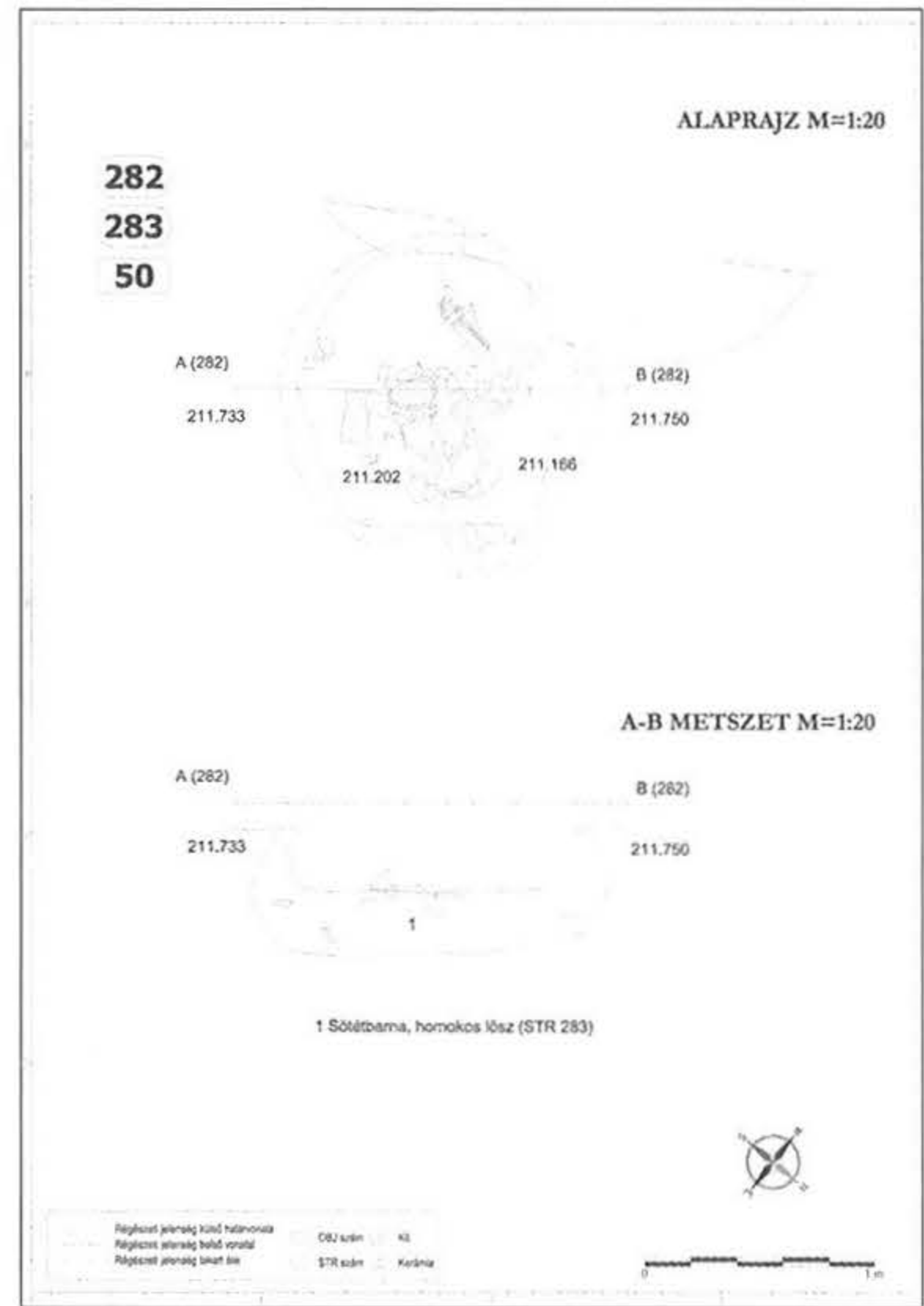
1. kép: Veszprém-Kádárta, Geleméri-dűlő. A lelőhely Magyarországon (Készítette: Takács Tibor)

Fig. 1: Veszprém-Kádárta, Geleméri-dűlő. The site in Hungary (made by Tibor Takács)

2. kép: Veszprém-Kádárta, Geleméri-dűlő.
A lelőhely topográfiai helyzete a csomópont 1:10 000 topográfiai térképén (Készítette: Eke István)

Fig. 2: Veszprém-Kádárta, Geleméri-dűlő.
The topographical position of the site on the 1:10,000 map of the junction (made by István Eke)

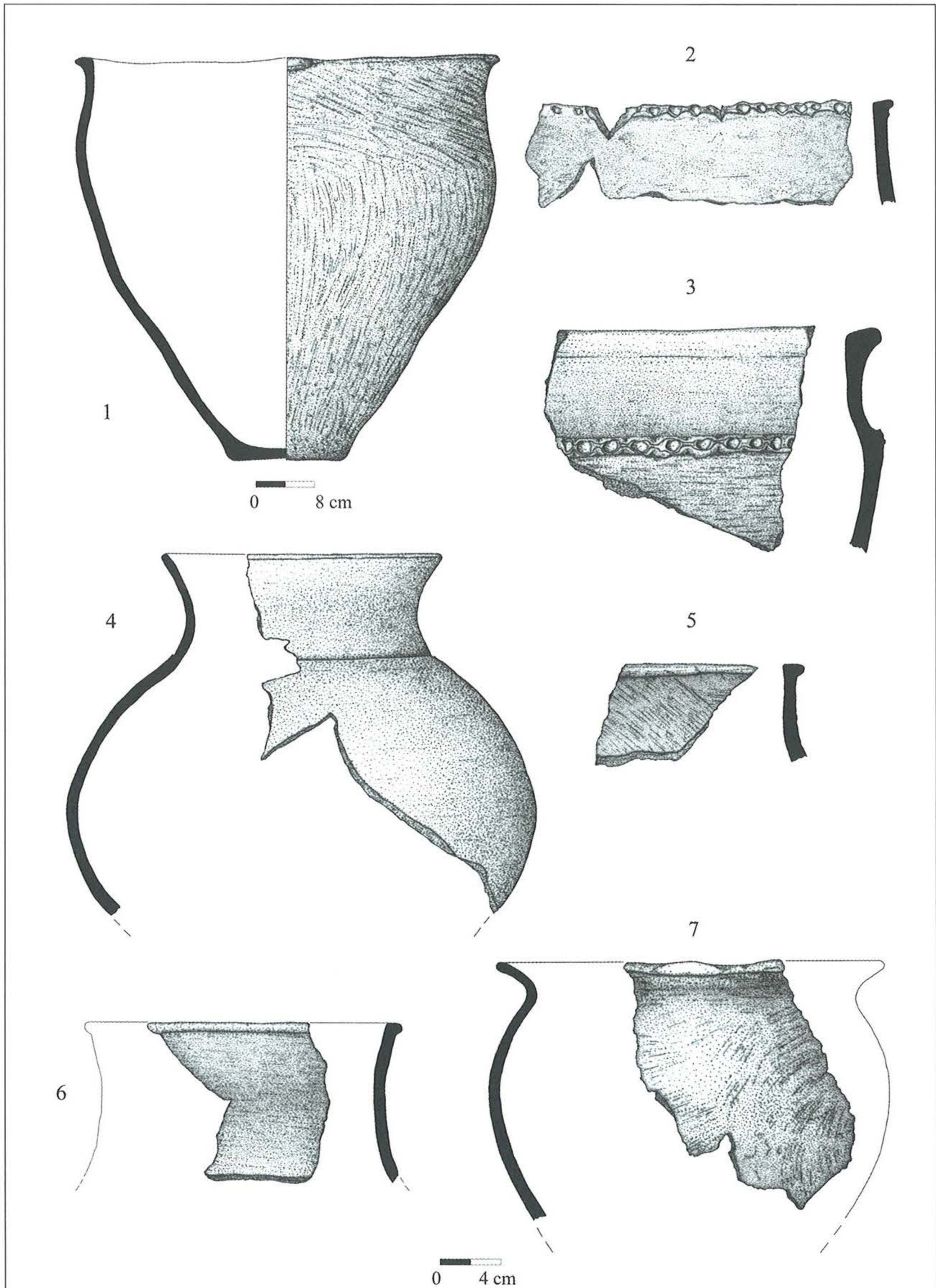
3. kép: Veszprém-Kádárta, Geleméri-dűlő.
A SNR 282./OBNR 50. számú gödör az „A” lehajtóág területén és a gödör rajzi (Kovács Zoltán geodéta munkája)

Fig. 3: Veszprém-Kádárta, Geleméri-dűlő.
Pit no. SNR 282/OBNR 50 in the area of the „A” exit, and the drawings of the feature (made by Zoltán Kovács, field surveyor)

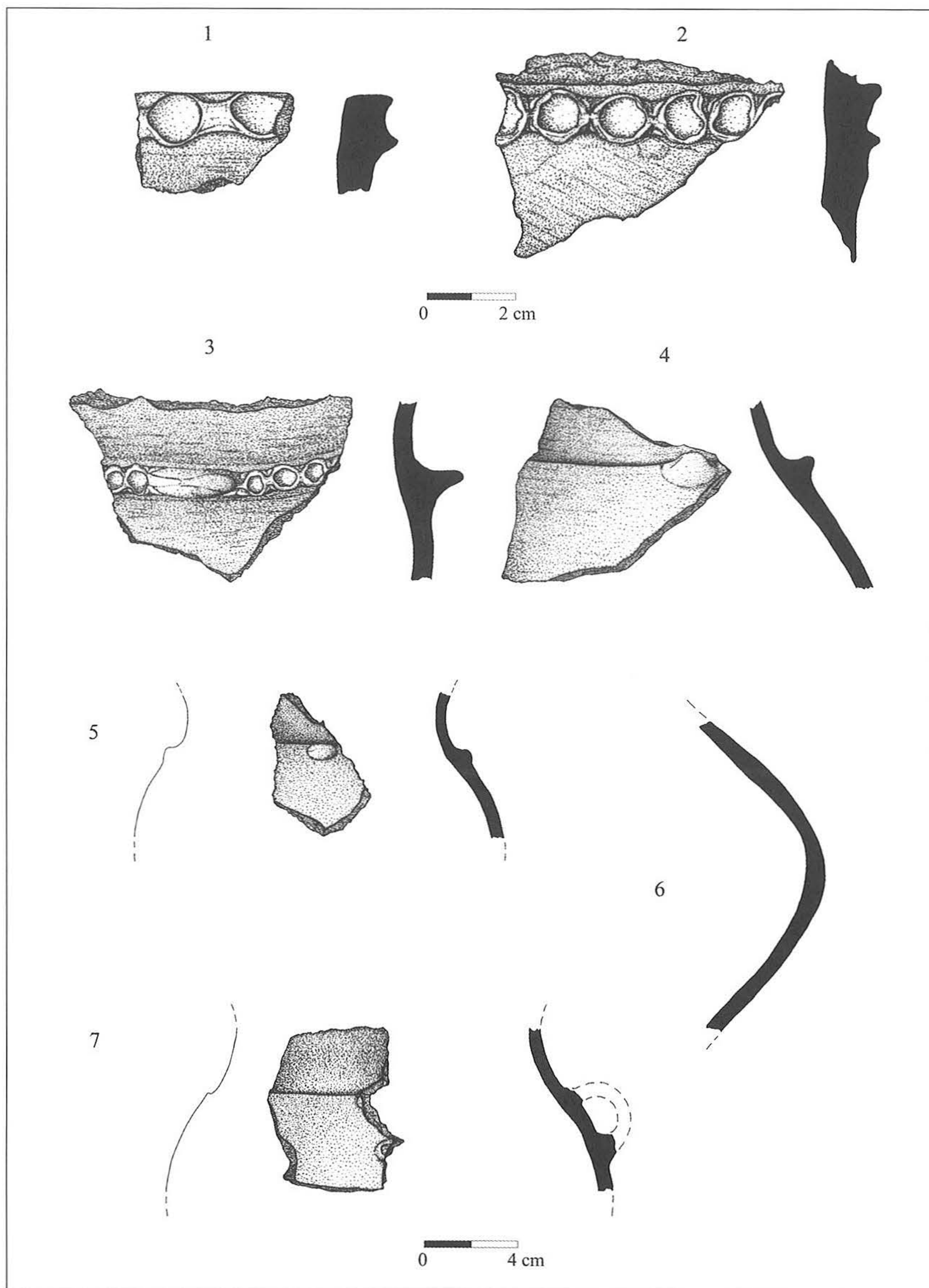

4. kép: Veszprém-Kádárta, Geleméri-dűlő.
A gödör feltárás közben (Fotó: Csuti Tamás)

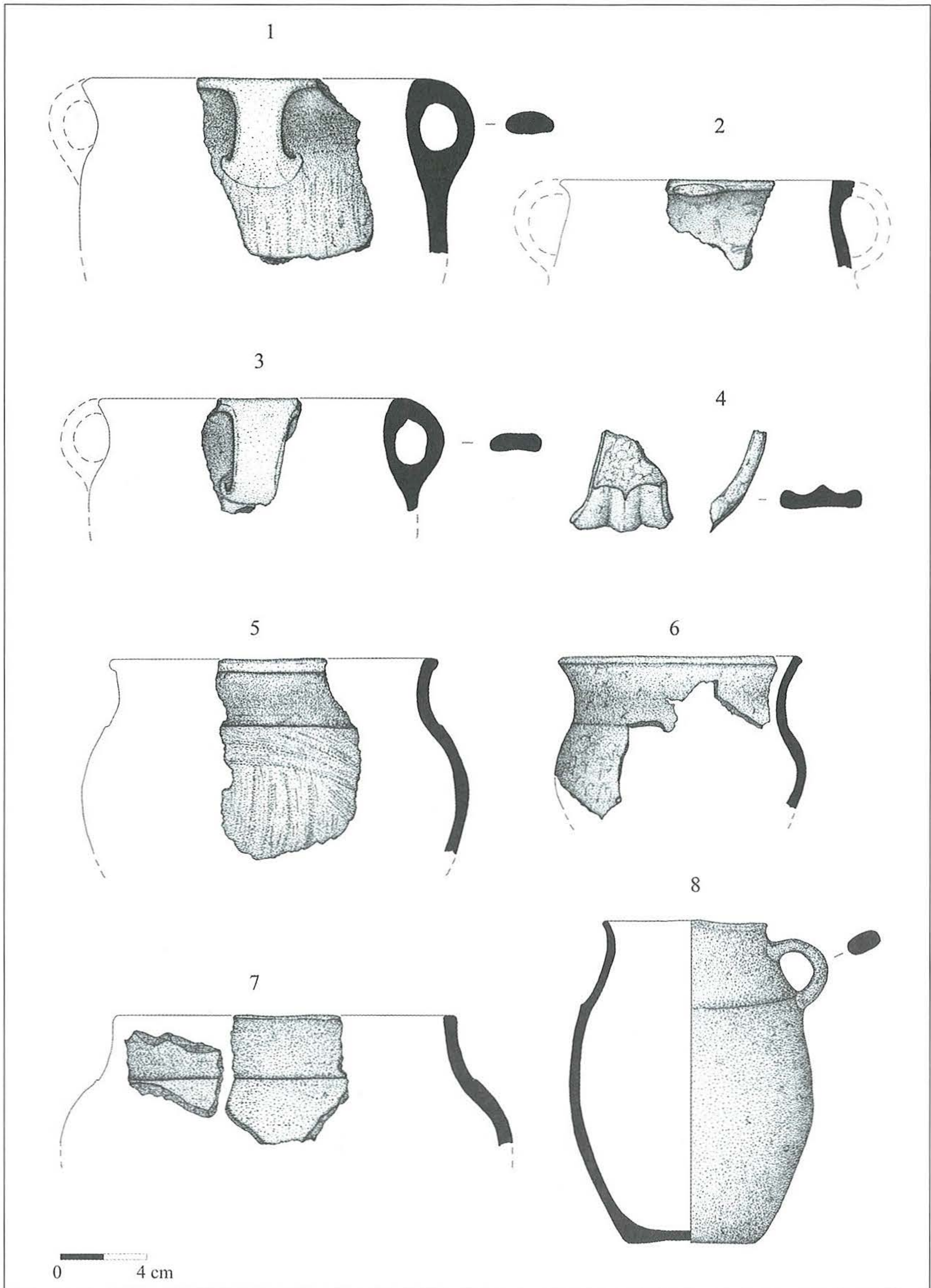
Fig. 4: Veszprém-Kádárta, Geleméri-dűlő.
The pit during excavation (photographed by Tamás Csuti)

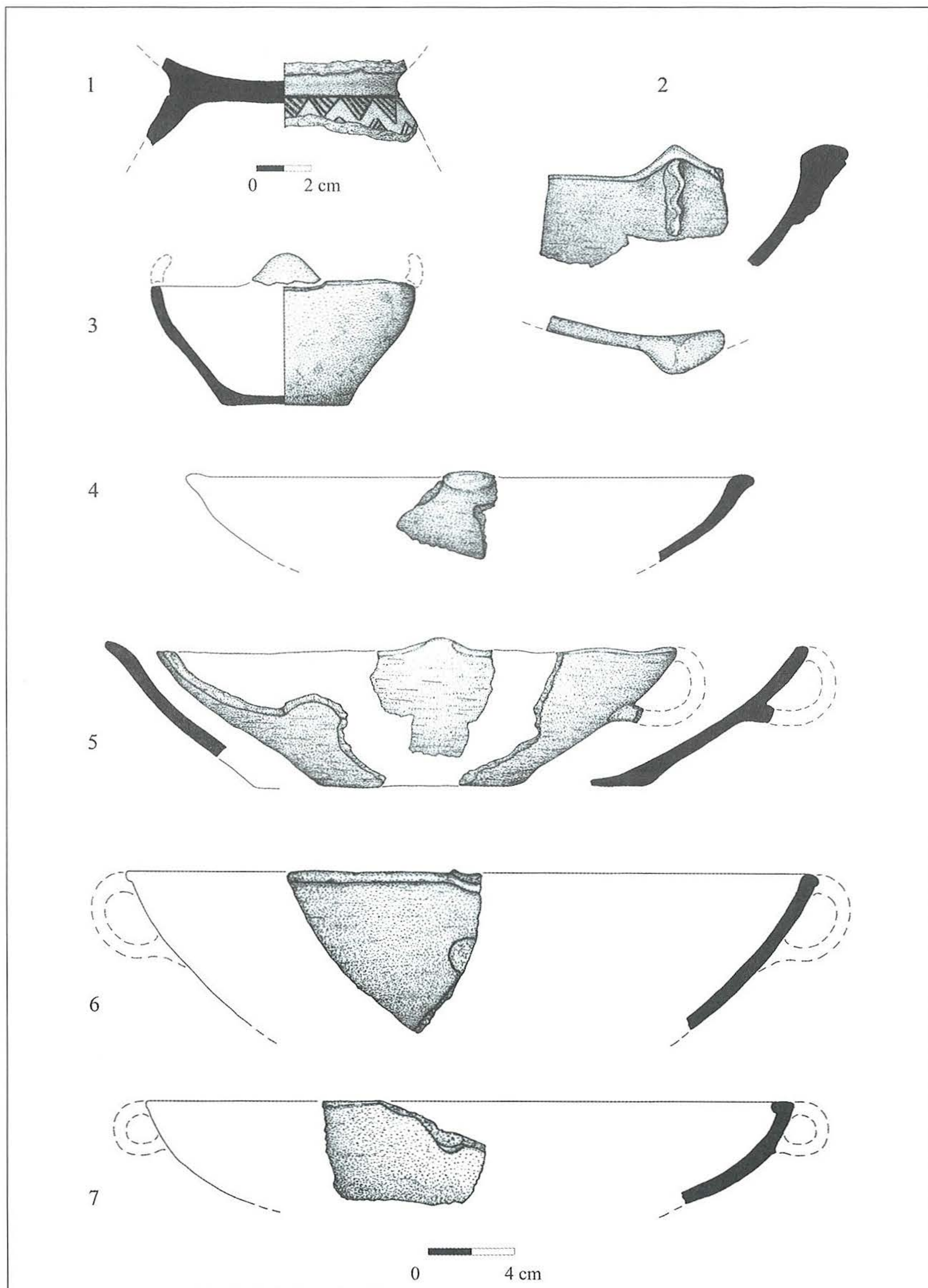
5. kép: Veszprém-Kádárta, Geleméri-dűlő. Az OBNR 50. gödör leletanyaga
 Fig. 5: Veszprém-Kádárta, Geleméri-dűlő. The artifacts of pit no. OBNR 50

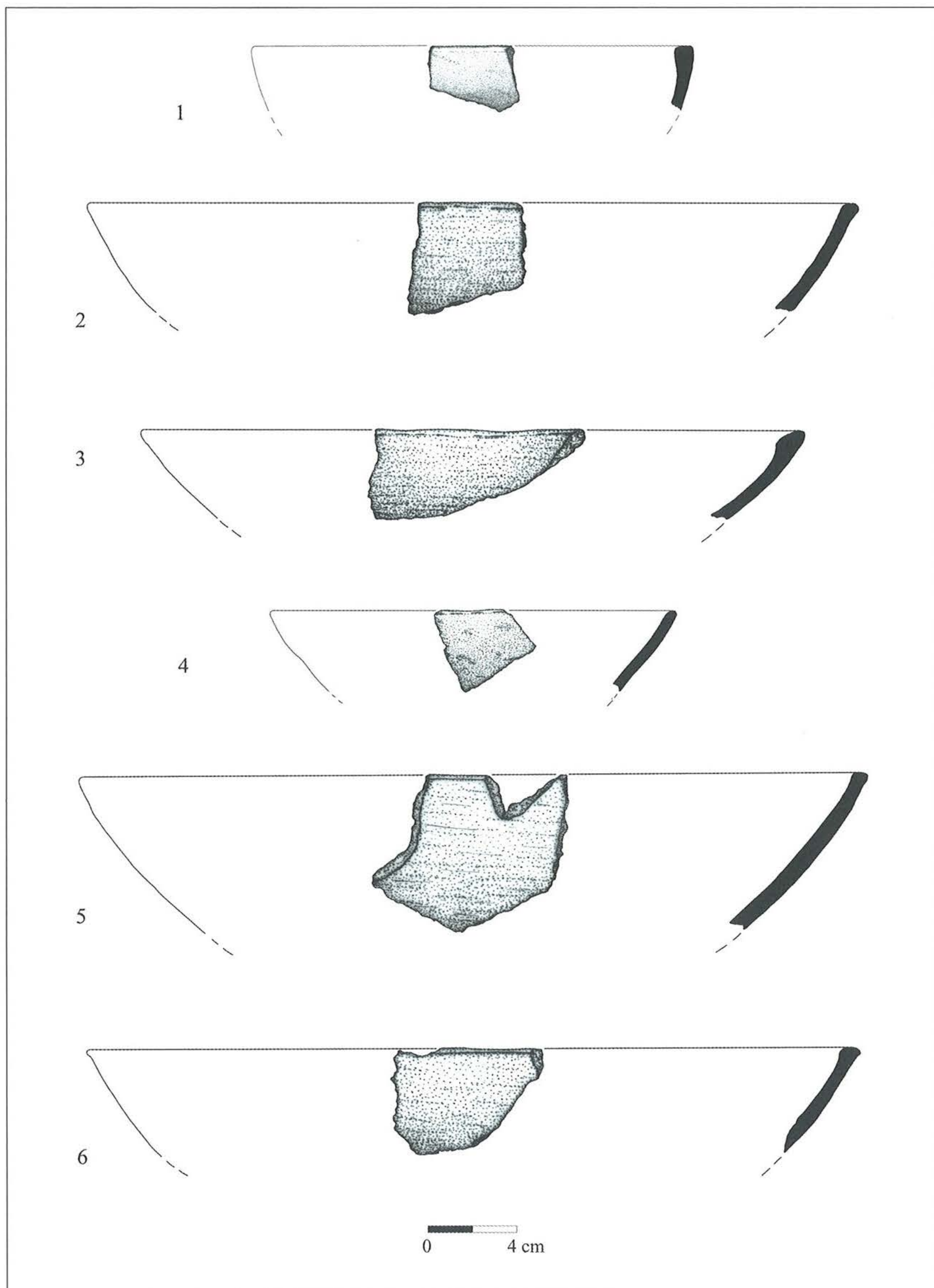
6. kép: Veszprém-Kádárta, Geleméri-dűlő. Az OBNR 50. gödör leletanyaga
 Fig. 6: Veszprém-Kádárta, Geleméri-dűlő. The artifacts of pit no. OBNR 50

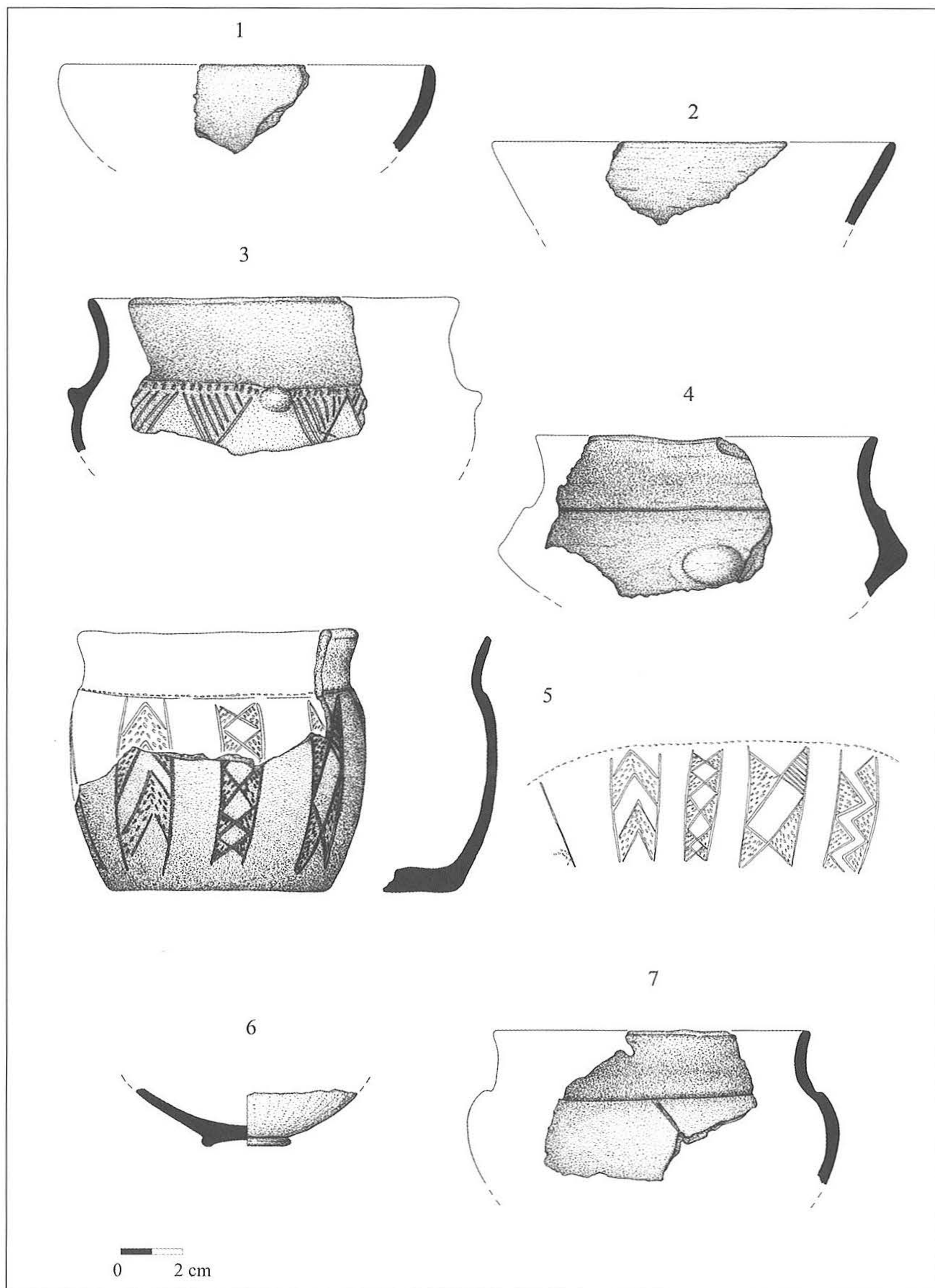
7. kép: Veszprém-Kádárta, Geleméri-dűlő. Az OBNR 50. gödör leletanyaga
 Fig. 7: Veszprém-Kádárta, Geleméri-dűlő. The artifacts of pit no. OBNR 50

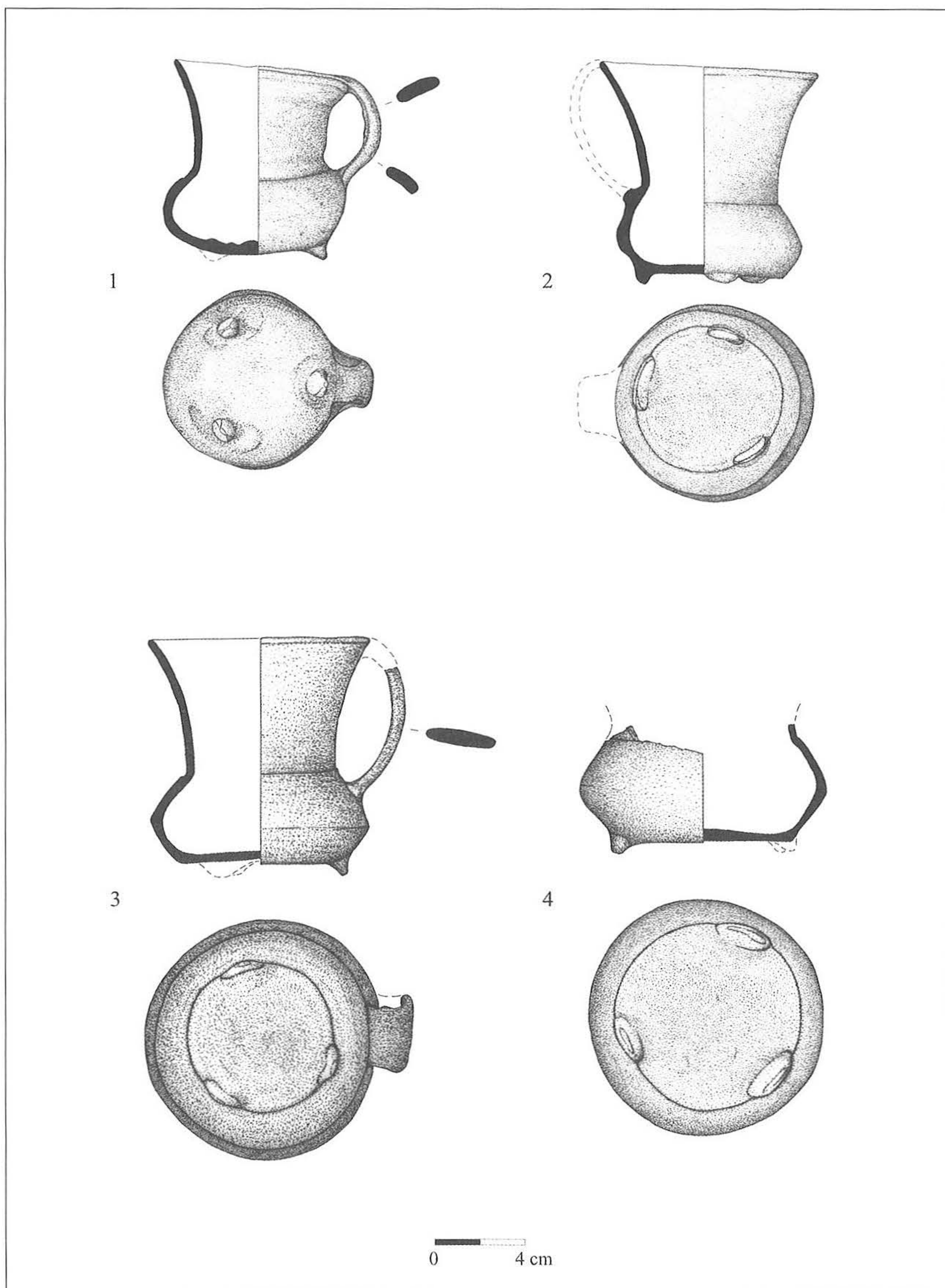
8. kép: Veszprém-Kádárta, Geleméri-dűlő. Az OBNR 50. gödör leletanyaga
 Fig. 8: Veszprém-Kádárta, Geleméri-dűlő. The artifacts of pit no. OBNR 50

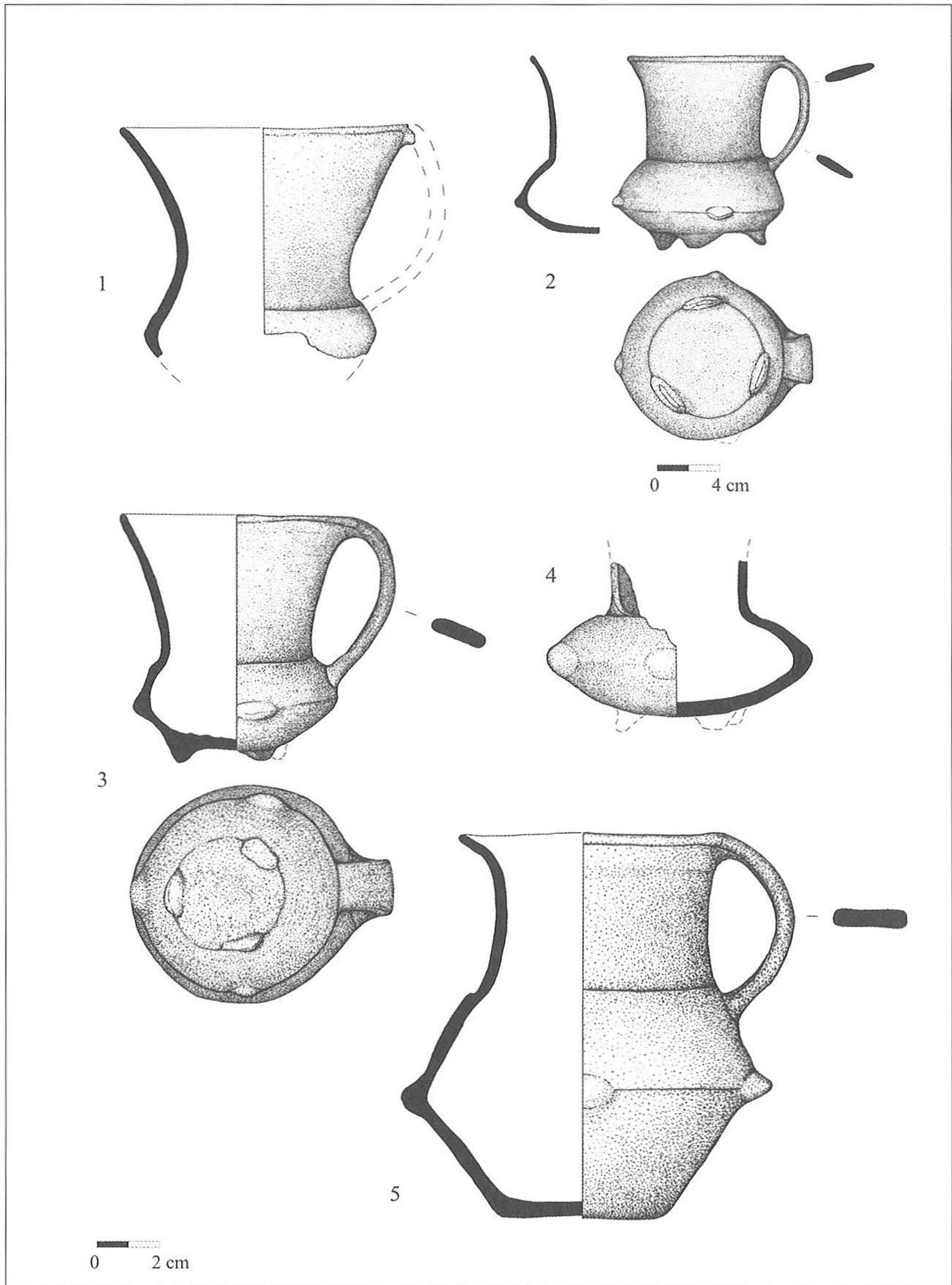
9. kép: Veszprém-Kádárta, Geleméri-dűlő. Az OBNR 50. gödör leletanyaga
Fig. 9: Veszprém-Kádárta, Geleméri-dűlő. The artifacts of pit no. OBNR 50

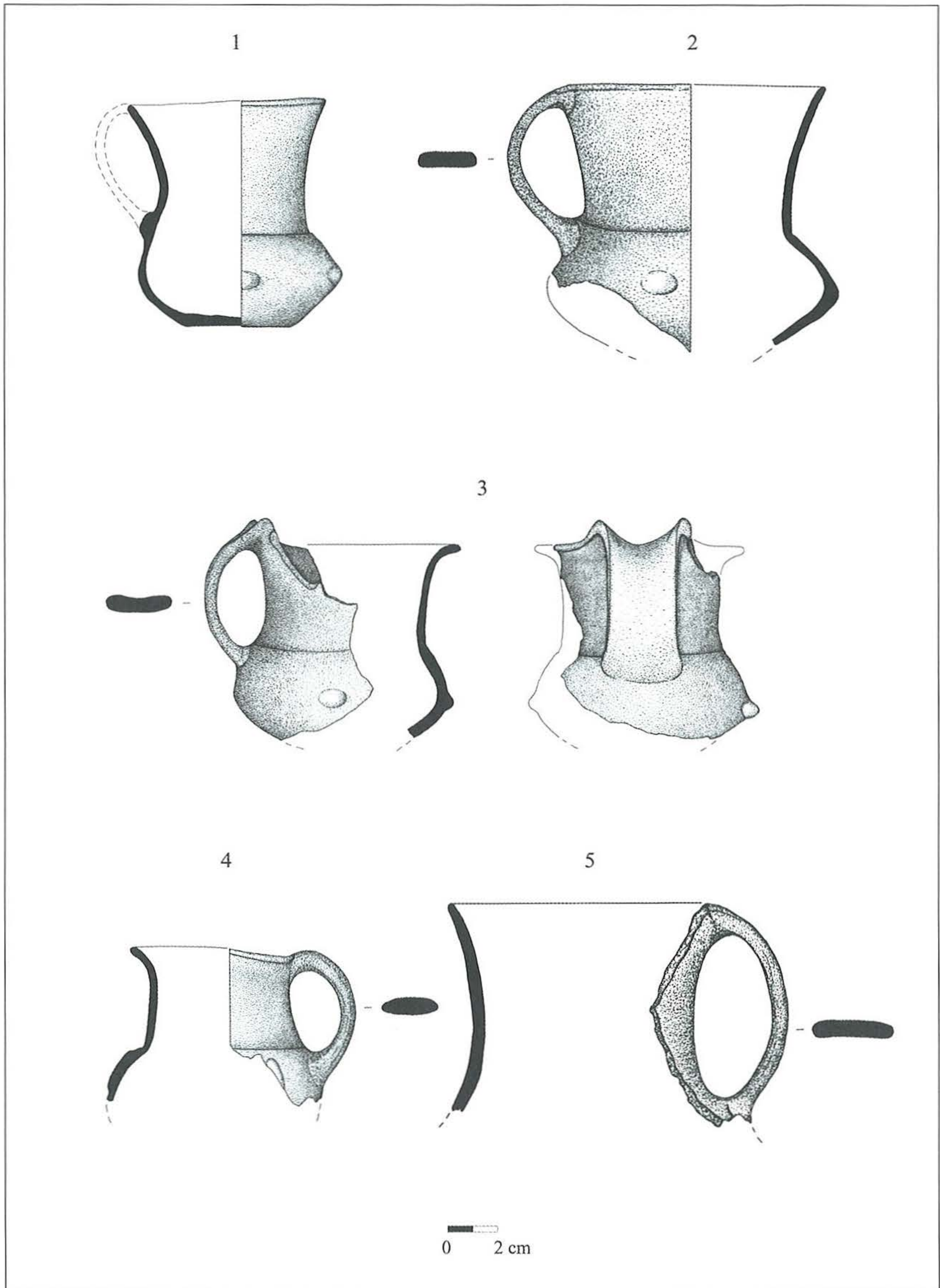
10. kép: Veszprém-Kádárta, Geleméri-dűlő. Az OBNR 50. gödör leletanyaga
 Fig. 10: Veszprém-Kádárta, Geleméri-dűlő. The artifacts of pit no. OBNR 50

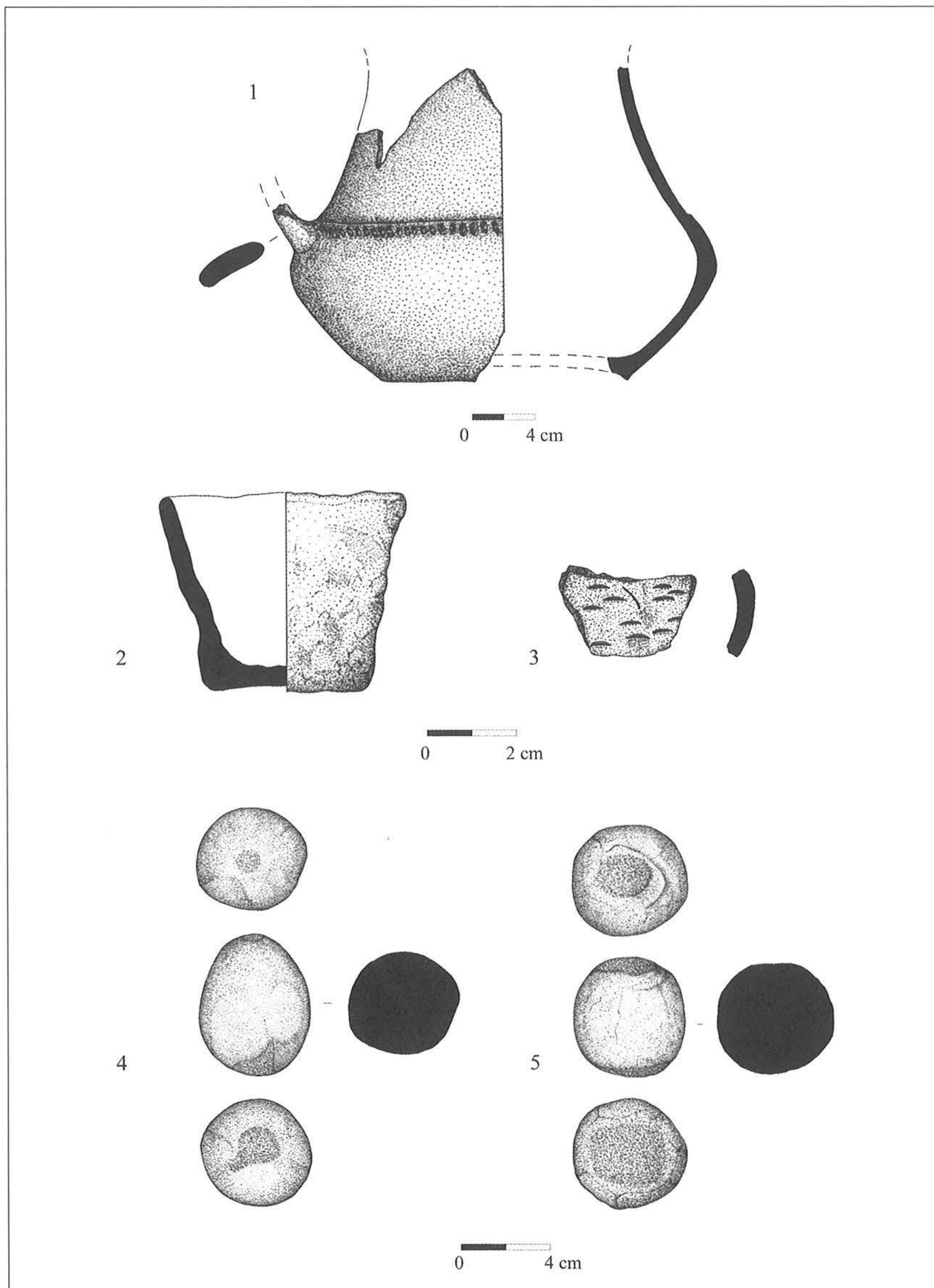
11. kép: Veszprém-Kádárta, Geleméri-dűlő. Az OBNR 50. gödör leletanyaga
 Fig. 11: Veszprém-Kádárta, Geleméri-dűlő. The artifacts of pit no. OBNR 50

12. kép: Veszprém-Kádárta, Geleméri-dűlő. Az OBNR 50. gödör leletanyaga
 Fig. 12: Veszprém-Kádárta, Geleméri-dűlő. The artifacts of pit no. OBNR 50

13. kép: Veszprém-Kádárta, Geleméri-dűlő. Az OBNR 50. gödör leletanyaga
Fig. 13: Veszprém-Kádárta, Geleméri-dűlő. The artifacts of pit no. OBNR 50

14. kép: Veszprém-Kádárta, Geleméri-dűlő. Az OBNR 50. gödör leletanyaga
 Fig. 14: Veszprém-Kádárta, Geleméri-dűlő. The artifacts of pit no. OBNR 50

Appendix

Veszprém-Kádárta, Geleméri-dűlő lelőhely 50. objektuma állatcsontleleteinek rövid elemzése

Tugya Beáta

Két zacskó állatcsontot kaptam meghatározás és elemzés céljából, amelyek néhány lelet ragasztása után összesen 25 darab jó megtartású és fizikai állapotú, meghatározható, nem égett csonttöredéket tartalmaztak. A csontok négy fajhoz sorolhatók: szarvasmarha (*Bos taurus* Linné 1758), juh (*Ovis aries* Linné 1758), házisertés (*Sus domesticus* Erxleben 1777) és mezei nyúl (*Lepus europaeus* Pallas 1778). A leletek többségét – a 25 csontból 20 – házisertés csontjai alkotják, két baloldali sarokcsont alapján legalább két példány maradványai voltak az objektumban. Az egyik egy 2 év körüli, nagy testmértű, a másik 2 évesnél fiatalabb állat volt. Az idősebb sertésnek összefüggő csontjai figyelhetőek meg, a bal hátsó lábszárából a sípcson, a csigacson és a sarokcsont. Az ép csiga- és sarokcsont alapján becsülhető az állat marmagassága, ami 80–81 cm körüli.¹³² Figyelembe véve az állat fiatal életkorát, ez a példány magasnak nevezhető.

A szarvasmarha- és a juhcsontok száma egyaránt 2-2. Mindkét marhacsont (állkapocstöredék és I. ujjperc) darabolás nyomait lehetett megfigyelni. A juhcsontok két fiatal (<2 év) példányból származnak, distalis epiphysiseik hiányoznak.

Az egyetlen nem háziállatcsont egy mezei nyúl V. lábközépcsontja, mely kifejlett állatra utal.

Appendix

A short analysis of the faunal remains of feature no. 50 at the Veszprém-Kádárta, Geleméri-dűlő site

Beáta Tugya

I received two bags of animal bones for identification and analysis. After gluing several findings together the assemblage consisted of altogether 25 identifiable, unburned pieces in good preservation and condition. The bones represent four species: cattle (*Bos taurus* Linné 1758), sheep (*Ovis aries* Linné 1758), pig (*Sus domesticus* Erxleben 1777) and brown hare (*Lepus europaeus* Pallas 1778). The pig bones make up for the majority of the finds, 20 specimens out of 25. Based on two left talus, the feature contained the remains of minimum two individuals. One of them was about 2 years old and large-sized, while the other one was younger than 2 years old. Some associated bones of the left hind leg of the older pig, namely the tibia, the calcaneus and the talus, are present in the material. Based on the intact calcaneus and talus, the withers height of the animal might have been ca. 80–81 cm.¹³² Regarding the young age of the animal, the individual can be considered to be tall.

The number of the cattle and sheep bones is equally two. Butchering marks were observed on both cattle bones (a mandible fragment and a 1st phalanx). The sheep bones belong to two young (<2 years) individuals, and their distal epiphyses are missing.

The only wild animal remain, the 5th metacarpus of a brown hare indicates a fully developed individual.

132 TEICHERT, M.: Osteometrische Untersuchungen zur Berechnung der Widerristhöhe bei vor- und frühgeschichtlichen Schweinen. Kühn Archiv 83/3. (1969) 237–292.

132 TEICHERT, M.: Osteometrische Untersuchungen zur Berechnung der Widerristhöhe bei vor- und frühgeschichtlichen Schweinen. Kühn Archiv 83/3. (1969) 237–292.